

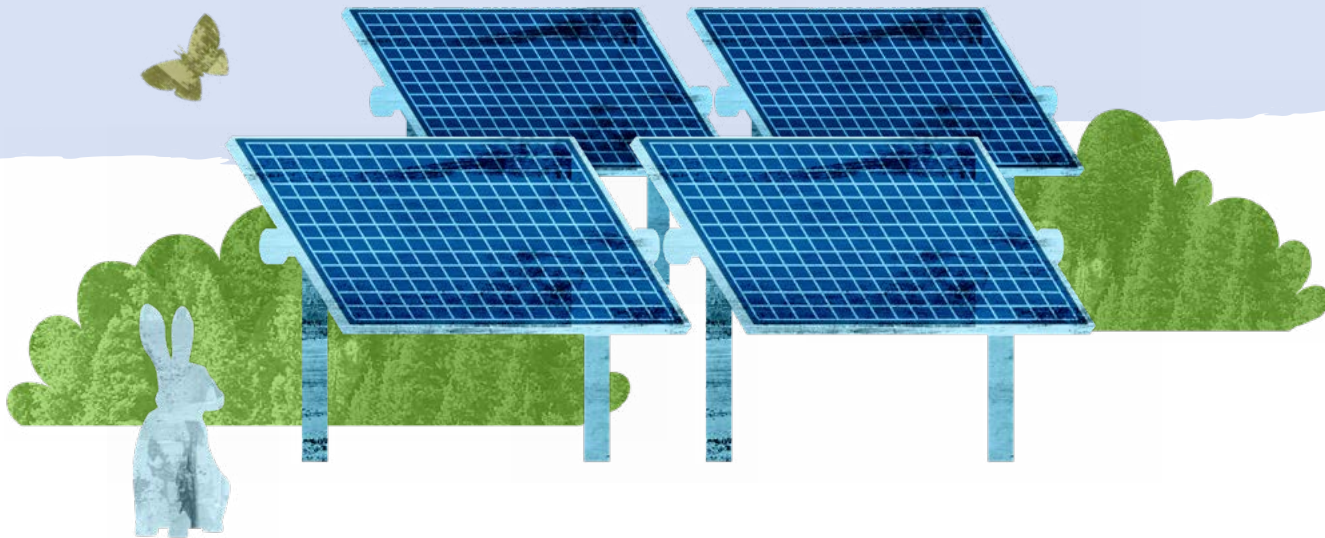
Dorpsverhalen

Samen bouwen aan de **energietransitie**
in het **Drentsche Aa- gebied**

Dorpsverhalen

Samen bouwen aan de **energietransitie in het Drentsche Aa- gebied**

Inhoudsopgave

1. Energietransitie Gasteren <i>Samen blijven we warm</i>	6
2. Energietransitie Midlaren <i>Mensen willen én moeten wat op het gebied van duurzaamheid</i>	12
3. Energietransitie Hooghalen <i>Hooghalen energieneutraal: dat kan!</i>	17
4. Energietransitie Rolde <i>Energie voor en door Rolde</i>	22
5. Energietransitie Noordlaren <i>Niet praten, maar doen</i>	27
6. Energietransitie Eext <i>'Pak maar aan'</i>	34
7. Energietransitie Glimmen <i>Samen het voortouw nemen</i>	40
Aan de slag	46
Colofon	47

Voorwoord

Er schijnt een heerlijk najaarszonnetje, ik zie het blad aan de bomen voorzichtig verkleuren en ik hoor nog een paar vogels vrolijk fluiten alsof ze even zijn vergeten dat het al lang geen voorjaar meer is. Via een kronkelend zandpad tussen de bomen door, beland ik op een groot heideveld waar ik even stil blijf staan. In de verte zie ik een man met een hond lopen, maar verder is er niemand te bekennen. Ik zal het maar eerlijk toegeven, ik ben geen geboren Drent, maar als ik hier sta en om mij heen kijk, voel ik mij met deze omgeving verbonden. De schoonheid, de rust, de mensen: het raakt mij.

In mijn rol als projectleider voor het project ‘Energietransitie Drentsche Aa’ heb ik de afgelopen jaren veel dorpen in en rondom de Drentsche Aa mogen bezoeken. Het was bijzonder om te zien dat de dorpen allemaal een uniek verhaal hebben en een sterk eigen karakter. En toch hebben ze een ding gemeen: ze voelen zich sterk verbonden met elkaar, hun omgeving en het bijzondere natuurgebied waar ze in leven. Dat liep als een rode draad door het project.

Na drie jaar komt er nu een einde aan het project Energietransitie Drentsche Aa. Het doel van het project was om een impuls te geven aan de energietransitie in de dorpen in het Drentsche Aa-gebied. Dit deden we door een aantal dorpen te begeleiden en ondersteunen in hun energietransitie, waarin de inwoners van de dorpen en de verbondenheid die zij voelen met hun leefomgeving, centraal stond.

De verhalen van deze dorpen hebben we vastgelegd in zeven dorpsverhalen: van hun ambities en drijfveren tot hun initiatieven en geleerde lessen. Het zijn geweldige voorbeelden geworden van dorpen die vanuit hun eigen kracht en op hun eigen manier, vorm hebben gegeven aan de energietransitie en het verduurzamen van hun leefomgeving.

Het leert ons dat er geen blauwdruk bestaat voor de energietransitie, dat iedereen zijn bijdrage (groot of klein) kan leveren aan een duurzamere toekomst en dat je de kracht van de dorpen in dit gebied – hoe klein ze soms ook mogen zijn – nooit mag onderschatten.

Ik ben diep onder de indruk van de resultaten en wil de werkgroepen van alle dorpen die meegedaan hebben aan dit project ontzettend bedanken: dit geeft ons letterlijk en figuurlijk energie! Ook wil ik de studenten van de Hanzehogeschool Groningen bedanken voor hun hulp en hun interessante onderzoeken in de regio. Daarnaast spreek ik graag mijn dank uit aan de provincie Drenthe en het ministerie van LNV voor het mede mogelijk maken van dit project.

Ik wandel verder, met een brede glimlach op mijn gezicht.

Remco Mur, Adjunct-directeur
Natuur en Milieufederatie Drenthe

1. Energietransitie Gasteren

Samen blijven we warm

Omringd door drie prachtige natuurgebieden ligt het kleine brinkdorp Gasteren. Mede door de bijzondere en gunstige ligging, tussen bos, heide en veen, was het vroeger een boerendorp waar de inwoners leefden van de landbouw. Tegenwoordig kunnen we het aantal boeren in Gasteren op één hand tellen, dus van een echt boerendorp kunnen we niet meer spreken. Toch ademt het dorp nog wel altijd die gemoedelijke sfeer en hebben een aantal van de waarden van toen de tand des tijds doorstaan. Zo is goed 'noaberschap' nog steeds erg belangrijk voor de inwoners van Gasteren, terug te zien in een hechte dorpsgemeenschap en een actief verenigingsleven.

“Van een echt boerendorp kunnen we niet meer spreken. Toch ademt het dorp nog wel altijd die gemoedelijke sfeer.”

Gasteren
gem. Aa en Hunze

Het dorp

Inwoners: 400

Naam in het Drents: Gaastern

Belangenvereniging:

Vereniging Dorpsbelangen Gasteren

Dorpskrant: Neis oet 't Loeg

Dorpshuis: Dorpshuis De Gasterije

1 provinciaal monument

5 rijksmonumenten (waarvan 1 hunebed en 2 grafheuvels)

Welkom in ons

DORP

Werkgroep Energietransitie Gasteren

Het startpunt

Het project rondom de energietransitie in Gasteren begon met een idee om een zonnedak op de schuur van Het Drentse Landschap te realiseren. Na enig onderzoek bleek al snel dat de schuur zou worden afgebroken en er een streep door dit plan moest worden gezet. Ondertussen bleek wel dat zo'n 20 inwoners een enquête van de Hanzehogeschool ingevuld hadden over de mogelijkheden en kansen voor een energietransitie in het dorp.

Vanuit het project Energietransitie Drentsche Aa werd er vervolgens contact opgenomen met dorpsbelangen voor het organiseren van een informatieavond over de energietransitie. Deze bijeenkomst in het voorjaar van 2022 was een groot succes. Om de energietransitie, ook na deze avond, levendig te houden in het dorp werd er een oproep gedaan om een werkgroep te vormen. Zo ontstond de werkgroep 'Energietransitie Gasteren'. Inmiddels, zo'n anderhalf jaar later, kijkt de werkgroep terug op een aantal zeer geslaagde activiteiten die samen met Stichting Dorpshuis Gasteren, Vereniging Gasteren Goed voor Elkaar (GGVE), de werkgroep Energietransitie van de Vereniging Dorpsbelangen en sportvereniging De Rietvogels werden georganiseerd. Met deze activiteiten heeft de werkgroep, door meer bewustwording te creëren en bewoners aan te zetten tot actie, een zeer positieve bijdrage geleverd aan de energietransitie in het dorp.

Drijfveren

Wat zijn de persoonlijke drijfveren van de leden van de werkgroep om zich actief in te zetten voor de energietransitie? We lichten er een aantal uit.

Actieve deelnemers

Iris Koffijberg
Paul Berndsen
Peter Slor
Arnold Tang

Peter Farret
Bert van der Linden
Marieke Meek
Annemieke de Bie

Iris Koffijberg

"Ik word somber van het nieuws over bijvoorbeeld de klimaatcrisis, dus ik vind het fijn om iets te doen dat een positieve invloed op mijn omgeving heeft. Het geeft mij het gevoel dat je samen wél een verschil kunt maken."

Peter Farret

"Ik ben geen 'Extinction Rebellion type', maar ik vind wel dat we samen kunnen kijken hoe het duurzamer kan. Ik geloof dat het effectief kan zijn om kleinschalig aan de slag te gaan door bijvoorbeeld hier in het dorp te kijken hoe we het gebruik van olie en gas kunnen verminderen."

Annemieke de Bie

"Wat je nu om je heen ziet in de natuur is een groot verschil met 40 jaar geleden. Dat is treurig om te zien en daarom zet ik mij graag in voor positieve verandering."

Arnold Tang

"Ik heb als gepensioneerd natuurkundeleraar altijd interesse in energie gehad. Toen ik student was, was het narratief dat gas beter is dan elektriciteit, gelukkig weten we inmiddels wel beter."

Ambities

“Bewustwording creëren en dorpsgenoten voorzien van goede en betrouwbare informatie vormen voor ons de basis om mensen in beweging te krijgen. We willen de informatieverstrekking leuk, laagdrempelig en toegankelijk houden. Dit doen we door een informatiemoment te combineren met kraampjes met informatie, beschikbaarheid van energiecoaches, warmtescanners, klushulp en natuurlijk soep en broodjes!”

De aandachtspunten voor het eerste jaar van de werkgroep waren: beginnen met besparen, isoleren, elektrische installaties en het maken van een toekomstvisie. Voor het tweede jaar waren de aandachtspunten: elektrisch verwarmen, slim omgaan met energie en duurzaam leven. De werkgroep richt zich daarmee voornamelijk op individuele oplossingen die samen de energietransitie in het dorp kunnen versnellen.

“Bewustwording creëren en dorpsgenoten voorzien van goede en betrouwbare informatie vormen voor ons de basis om mensen in beweging te krijgen.”

Communicatie met dorpsgenoten

Hoe krijg je zoveel mogelijk dorpsgenoten mee in de energietransitie en hoe zorg je ervoor dat de georganiseerde activiteiten drukbezocht worden? Om geïnteresseerden op de hoogte te houden, werd er onder andere een speciale webpagina op de website van dorpsbelangen ingericht met nieuws en updates. Verder werd er voor iedere activiteit een flyer gemaakt die verspreid werd onder de dorpsgenoten. Mond-tot-mondreclame deed ook z'n werk: *“Steeds meer mensen leerden ons kennen.”*

**UITNODIGING
INSTALLATIE OCHTEND**

Wat wil jij weten over warmtepompen, warmwaterboilers, zonneboilers, zonnepanelen, airco's en dergelijke?

Zaterdag 18 februari van 10.00 tot 12.00 uur.
Aansluitend: soepen met broodjes!

De werkgroep Energietransitie Gasten organiseert een ochtend over het opwekken van energie. Welke installatie zijn er nu beschikbaar om zelf energie op te wekken, je huis elektrisch te verwarmen of je van warm water te voorzien? Wat zijn de voordelen en de nadelen?

Aan de hand van voorbeelden, opgesteld door het Drents Energiebureau, heeft de energiecoördinator werkgroep Gasten je deze ochtend mee in de mogelijkheden om energie op te wekken.

Veldkamp Installatietechniek is deze ochtend aanwezig om vragen op het gebied van installaties te beantwoorden. Waar je nu al wilt je wilt vragen, mail je vraag dan naar groep@transitieopgestreept.nl

Aansluitend aan de bijeenkomst is het 11½ uurs soepen en broodjes. Met de vermelding van je naam, bevoel mensen en of je mee wilt. Heb je een vraag voor Veldkamp Installatietechniek zet deze op de mail! Of lever onderstaande strook in bij De Hout 11 (Arnosd Tang) vóór 14 februari!

Naam: _____

Hoeveel personen: _____

Lunchen mee met soep en broodjes: JA / NEE * Alleen met een van toepassing is

Vraag voor Veldkamp: _____

• Prijslijstje waterstof/elektrische	1	2	3	4	5
• Getuigenis mensen (in kaartbreuk)	1	2	3	4	5

Abonnement 1, winterweek!

3. Wanneer de volgende projectgroepen samen worden gevormd, dan is er behoefte aan een soep en broodjes en mag de werkgroep mij benaderen.

Ja, ik wil het gezamenlijk met de werkgroep. Nee

4. Wil u in de toekomst aan het gezamenlijk? Ja, hier heb ik mijn voorkeur. Nee

5. Gaag met ik dit nog ontginnen aan de Werkgroep Energietransitie Gasten:

6. Adres: _____

Door openbare enquête ontvangen wij graag uitsluitend 21 april a.s. Print en de boorboort van de aflevering (De Hout 11) in mijn de ingevulde strookje om te retourneren naar: groep@transitieopgestreept.nl

“Steeds meer mensen leerden ons kennen.”

Activiteiten

November 2022: Bespaarbijeenkomst

Voor de eerste bespaarbijeenkomst werden een isolatiebedrijf, een glaszetter uit de directe omgeving en het Drents Energieloket uitgenodigd om te vertellen wat de mogelijkheden, subsidies, kosten en opbrengsten zijn bij het besparen van energie. Na afloop was er tijd om na te praten en konden bewoners zich direct intekenen voor een bezoek van de energiecoach of warmtescanner. Ook was er voor iedereen heerlijke soep met broodjes – wat goed in de smaak viel. Aan het einde van de avond werden zelfs gratis ‘energiebesparingstasjes’ uitgedeeld aan de bewoners.

“De eerste bespaarbijeenkomst was een groot succes! De opkomst van zo’n 85 mensen was boven verwachting en de reacties waren heel goed. Het was mooi om te zien dat deelnemers gelijk in actie kwamen: de glaszetter heeft er elf aanvragen aan overgehouden voor dubbelglas en het installatiebedrijf negen nieuwe aanvragen.”

November en december 2022:
Warme huiskamer

Januari 2023: Open Huizenroute

In het dorp werden tien bewoners die al ver gevorderd waren met het verduurzamen van hun woning bereid gevonden om hun huis open te stellen voor geïnteresseerde dorpsgenoten. Iedereen was welkom om een kijkje te nemen en vragen te stellen over de installaties in de huizen zoals: diverse soorten warmtepompen, airco's, zonneboilers, zonnepanelen op een rieten dak en zonnepanelen in combinatie met accu's. Na afloop waren de deelnemers welkom in het dorpshuis om na te praten en natuurlijk – dat was inmiddels vaste prik – te genieten van een lekkere kop soep.

“De Open Huizenroute was waardevol: er werden veel vragen gesteld. Mensen waren bijvoorbeeld benieuwd wat het kost, hoe het werkt en of een bepaalde installatie lawaai maakt. Veel mensen gingen daarna ook mee naar het dorpshuis waar nog lang werd nagepraat.”

Februari 2023:
Installatie bijeenkomst

Maart 2023:
Toekomst bijeenkomst

Maart 2023:
Warme huiskamer Gasteren Goed voor Elkaar

Toekomstplannen

Doelstelling

De doelstelling van de werkgroep voor de toekomst is helder: iedereen in het dorp doet mee om Gasteren fossielvrij te maken. Dit is ambitieus, maar ook een hele duidelijke stip op de horizon waar naartoe gewerkt kan worden.

“We gaan voor 100% duurzaam, maar de maatregelen moeten wel passen bij het dorp. Gasteren mag zijn authenticiteit niet verliezen en de transitie mag niet ten koste gaan van de waardevolle natuur die we hier hebben.”

Ideeën en dilemma's

Welke maatregelen moeten er getroffen worden om de doelstelling te behalen? Zijn de plannen realistisch en haalbaar? En hoe krijg je iedereen mee? We zetten een aantal ideeën voor toekomstplannen en bijbehorende dilemma's die spelen rondom de energietransitie in Gasteren op een rijtje.

Warmtepompen inkopen

“Tijdens de tweede bijeenkomst hebben we de bezoekers gevraagd wie er nu al een warmtepomp heeft: vier handen in de lucht. En we hebben gevraagd wie er graag een warmtepomp zou willen: bijna alle handen in de lucht. Helaas zijn warmtepompen lastig leverbaar, maar als collectief kunnen we bewoners mogelijk wel helpen om warmtepompen in te kopen. Wij willen daarvoor het regelwerk wel op ons nemen.”

Ondersteuning bieden bij subsidieaanvragen?

Subsidies voor het duurzamer maken van je huis kunnen mensen over de streep trekken om maatregelen te nemen. Maar het aanvragen van subsidies is niet voor iedere inwoner even gemakkelijk. Uiteraard kan de werkgroep wel helpen bij het aanvragen van (gezamenlijke) subsidies voor bewoners.

Aan de slag met opslag

“We onderzoeken wat de mogelijkheden zijn voor het gezamenlijk opslaan van energie met batterijen. Of dit plan haalbaar is, hangt onder andere af van de stappen die de overheid zet: bijvoorbeeld op het gebied van de salderingsregeling. We volgen deze ontwikkelingen daarom op de voet.”

Nóg duurzamer leven

Binnen de werkgroep zijn verschillende subgroepen actief die zich bezighouden met uiteenlopende onderwerpen: duurzaam leven is daar een van. Zo wordt bijvoorbeeld onderzocht of het opvangen van regenwater interessant kan zijn en liggen er plannen voor een deelinitiatief waarin bewoners spullen zoals gereedschap van elkaar kunnen lenen – een soort lokale Marktplaats.

“We gaan voor 100% duurzaam, maar de maatregelen moeten wel passen bij het dorp. Gasteren mag zijn authenticiteit niet verliezen en de transitie mag niet ten koste gaan van de waardevolle natuur die we hier hebben.”

Evaluatierondje

Wat ging er goed?

Het is bijzonder om te zien hoe de werkgroep de inwoners van Gasteren op een fijne en ongedwongen manier enthousiast heeft gemaakt voor de energietransitie – het leeft echt in het dorp. De georganiseerde bijeenkomsten waren een groot succes en werden druk bezocht. Deze bijeenkomsten waren behalve informatief ook gezellig en zorgden voor verbinding tussen inwoners. Ook de samenwerking binnen de werkgroep verliep soepel en efficiënt. Door samen te werken met andere organisaties en verenigingen in het dorp konden de georganiseerde activiteiten groot opgezet worden: wat zeker bijdroeg aan het succes.

Wat kan nog beter?

Ondanks dat de betrokkenheid van de inwoners hoog is, blijft het een uitdaging voor de werkgroep om iedereen in het dorp te bereiken. Zo vindt de werkgroep het bijvoorbeeld lastig om jongeren (< 40 jaar oud) te betrekken bij de energietransitie. Hoe kun je iedereen – en niet alleen de mensen die er nu al mee bezig zijn en de financiële middelen hebben – meekrijgen in de energietransitie? En hoe kun je een duurzaam leven en duurzame projecten effectief blijven promoten in het dorp?

De lessen van Gasteren

- Leer van andere projectgroepen en initiatieven in de omgeving en ga met ze in gesprek: Je hoeft het wiel niet opnieuw uit te vinden.
- Werk samen met andere partijen in het dorp: betrek andere partijen zoals dorpsbelangen en sportverenigingen ook in de energietransitie en trek samen op.
- Soep als bindmiddel: mensen tijdens de bijeenkomsten een hapje, drankje of een lekkere warme kop soep aanbieden, zorgt voor verbinding.
- Organiseer concrete activiteiten: blijf niet eindelijk praten, geef mensen de kans om gelijk actie te ondernemen.
- Vraag dorpsgenoten wat ze willen: het creëren van draagvlak begint bij het in kaart brengen van de wensen van je dorpsgenoten.

2. Energietransitie Midlaren

Mensen willen én moeten wat op het gebied van duurzaamheid

Zoals de naam al doet vermoeden, ligt het dorp Midlaren tussen Noordlaren en Zuidlaren. Dat Midlaren van oorsprong een boerendorp is, zie je nog duidelijk terug aan de vele prachtige boerderijen die het dorp rijk is. Een aantal van deze inmiddels niet meer actieve boerderijen is zelfs benoemd tot rijksmonument. Daarnaast staat het dorp ook bekend om zijn natuurschoon en recreatiemogelijkheden. Op de uitgestrekte esgronden rondom het dorp kun je bijvoorbeeld heerlijk wandelen. En met het naastgelegen Noordlaarderbos, het natuurgebied De Vijftig Bunder en het Zuidlaardermeer op steenworp afstand, heeft het dorp op het gebied van natuurrecreatie veel te bieden.

“Op de uitgestrekte esgronden rondom het dorp kun je heerlijk wandelen.”

Midlaren
gem. Tynaarlo

Het dorp

Inwoners: 345

Naam in het Drents: Midlaoren

Belangenvereniging:

Vereniging Dorpsbelangen Midlaren

Dorpskrant: 't Midlaarder Kabinet

Dorpshuis: Dorpshuis De Gasterije

1 provinciaal monument

7 rijksmonumenten (waarvan 1 hunebed en 3 grafheuvels)

Midlaarder werkgroep duurzame energie

Het startpunt

Het idee om in het dorp met de energietransitie aan de slag te gaan, ontstond in de zomer van 2022. Roos Renting, die ieder kwartaal in de dorpskrant met een scherpe pen zijn mening opschrijft over uiteenlopende onderwerpen die het dorp aangaan, haalde de onderwerpen duurzaamheid en de steeds maar stijgende energieprijzen aan. In de 'Column van Roos' uitte hij zijn zorgen over een duurzame toekomst van het dorp – en de planeet in het algemeen – en deed hij een oproep aan dorpsgenoten om collectief met duurzaamheid en energie aan de slag te gaan. Zijn oproep: "Ik voel wel voor een werkgroepje. Wie doet er mee?", werd goed ontvangen en een aantal mensen meldden zich vrijwillig aan. Eind oktober 2022 kwam de projectgroep voor het eerst bijeen en werden er plannen gesmeed om de energietransitie in Midlaren vorm te geven.

Drijfveren

Wat zijn de persoonlijke drijfveren van de leden van de werkgroep om zich actief in te zetten voor de energietransitie? We lichten er een aantal uit.

Actieve deelnemers

Roos Renting
Rik Timmer
Cor van de Sterren

Toon van der Hammen
Geske Barendregt

"Ik denk zelf al wel een tijdje na over wat ik kan doen om energieneutraler te leven: zo rijd ik bijvoorbeeld al een elektrische auto en ben ik in afwachting van zonnepanelen. Ik doe dit deels vanuit interesse, maar ik voel ook wel een morele verplichting om mijn steentje bij te dragen aan een duurzamere wereld. De column van Roos in de dorpskrant heeft mij aangezet om ook na te denken wat je als collectief kan doen om de energietransitie verder door te zetten."

Rik Timmer

Geske Barendregt

"Vanuit mijn baan voor de provincie hou ik mij druk bezig met het onderwerp energietransitie. Dus ik twijfelde eerst wel of ik hier in mijn vrije tijd ook nog iets mee wilde doen. Maar tijdens een gezellige dorpsbarbecue kwam ik in gesprek met Rik en besloot ik – mede door zijn enthousiasme – dat het juist wel leuk en interessant is om ook vanuit de 'andere kant' mee te doen."

"Ik heb veel interesse in het onderwerp. Zo heb ik zelf een energiezuinig huis laten bouwen en sta ik open voor slimme manieren hoe het nog duurzamer kan. Toen ik het stukje van Roos las met de oproep of we in collectief verband iets kunnen doen, dacht ik gelijk 'goed idee!'. De tijd is er nu rijp voor."

Toon van der Hammen

"Ik ben al 85 jaar oud dus heb mij eerst wel afgevraagd of ik mij hier nog wel mee moest bemoeien: laat die jonge lui maar, dacht ik. Maar omdat ik mijn hele leven in de energie heb gewerkt, kan ik wel veel waardevolle kennis en ervaring delen met de groep."

Cor van de Sterren

Ambities

Het eerste doel van de projectgroep is, voordat er mogelijk collectieve maatregelen genomen kunnen worden, om in kaart te brengen wat de wensen en behoeften zijn van de Midlaarders op het gebied van verduurzaming. Daarnaast is er een duidelijke behoefte aan informatie: *“mensen zitten nog met veel vragen”*. Door activiteiten te organiseren en in gesprek te gaan, kan bepaald worden wat de wensen en behoeften van de dorpsgenoten zijn en kunnen tegelijkertijd hun vragen beantwoord worden.

Communicatie met dorpsgenoten

Hoe krijg je zoveel mogelijk dorpsgenoten mee in de energietransitie en hoe zorg je ervoor dat de georganiseerde activiteiten drukbezocht worden? De dorpskrant, waarin Roos een oproep deed, bewees zich als een effectief communicatiemiddel om dorpsgenoten te bereiken. Daarnaast werd er voor de activiteiten een flyer gemaakt die verspreid werd in het dorp.

Activiteiten

Februari 2023: Informatieavond

Er werd voor alle geïnteresseerde inwoners van Midlaren een informatieavond georganiseerd over de energietransitie en verduurzaming. Hiervoor werden sprekers uitgenodigd die vanuit verschillende rollen iets over het onderwerp konden vertellen. Daarnaast was het voor de projectgroep een mooi moment om met dorpsgenoten in gesprek te gaan en te onderzoeken wat er onder de mensen leeft.

Projectgroep:

“Er kwamen zo’n 25 mensen op de informatieavond af. Daar waren we natuurlijk blij mee, maar we hadden stiekem wel op iets meer animo gehoopt. Daarnaast hadden we verwacht dat de mensen die op de avond zouden komen nog niet veel wisten over het onderwerp. Het omgekeerde bleek waar: een groot deel was zelfs al actief bezig met het verduurzamen van hun woning. Dat is enerzijds mooi om te zien, maar anderzijds willen we juist ook mensen aantrekken die nog niet actief bezig zijn met duurzaamheid – daar zit de winst.”

Maart 2023: Open Huizenroute

Er deden 7 duurzame huizen mee aan de Open Huizenroute. Dorpsgenoten waren de hele middag welkom om bij deze huizen binnen te lopen en te kijken welke maatregelen op het gebied van energiebesparing en duurzaamheid er genomen waren. Ook konden er vanzelfsprekend vragen gesteld worden.

Projectgroep:

“We hadden pech met het weer en de opkomst was niet heel hoog, maar de reacties waren wel goed. Het is voor mensen toch fijn om te zien hoe iets in de praktijk werkt en hier gerichte vragen over te kunnen stellen.”

Toekomstplannen

Doelstelling

De doelstelling van de projectgroep is niet om Midlaren als eerste dorp energieneutraal of fossielvrij te maken. *“Mensen willen én moeten wat op het gebied van duurzaamheid – is het niet om financiële redenen, dan wel om morele. Wij willen onze dorpsgenoten daar de komende tijd zo goed mogelijk bij ondersteunen en ze voorzien van de juiste informatie. In een klein dorp zoals Midlaren is sociale cohesie erg belangrijk: daar moeten we op voortbouwen en het gesprek over de energietransitie levendig houden.”*

Ideeën en dilemma's

Welke maatregelen moeten er getroffen worden om de doelstelling te behalen? Zijn de plannen realistisch en haalbaar? En hoe krijg je iedereen mee? We zetten een aantal ideeën voor toekomstplannen en bijbehorende dilemma's die spelen rondom de energietransitie in Midlaren op een rijtje.

Zo lek als een mandje

Twee mensen in het dorp hebben zich aangemeld voor de 'training warmtescanner'. Zij kunnen meten waar warmte uit woningen weglekt en waar energie bespaard kan worden. *“Door mensen in het dorp een warmtescan aan te bieden, komen sommige mensen*

erachter dat hun huis zo lek als een mandje is. Dat geeft ze vaak het laatste zetje om echt maatregelen te gaan nemen,” legt Rik Timmer van de projectgroep uit.

Advies op maat

Toch gelooft de projectgroep niet dat alleen energiecoaches en warmtescanners dé oplossing zijn. In Midlaren staan namelijk veel verschillende soorten woningen die idealiter allemaal een energieplan op maat moeten krijgen. De projectgroep gaat nu onderzoeken of het mogelijk is om als collectief een adviseur in te huren die op aanvraag per woning kan bekijken wat de verduurzamingsmogelijkheden zijn.

Sharing is caring

Ook andere duurzaamheidsinitiatieven komen voorbij in de projectgroep. Zo werden ze door Noordlaren benaderd of het dorp interesse had om zich aan te sluiten bij het 'deelauto project'. De groep is enthousiast, maar Toon van der Hammen stelt wel de terechte vraag of mensen bereid zijn om in Noordlaren een auto op te halen, zeker met slecht weer. Een tweede auto in Midlaren zou een oplossing zijn, maar dan moet daar wel genoeg animo voor zijn. Ook is de projectgroep met Noordlaren in gesprek over het gezamenlijk opwekken van energie: het samen oprichten van een coöperatie is geen optie, maar eventueel kan de projectgroep in de toekomst wel bij Noordlaren aansluiten.

Collectief stroom opwekken

Is het mogelijk om in Midlaren als collectief stroom op te wekken? De projectgroep is met andere organisaties in overleg om te verkennen of dit mogelijk is. Een zonnepark op het land ligt gevoelig in het dorp, maar zon op daken zou wel kunnen. Maar welke (grote) daken zouden hier dan geschikt voor zijn en is dat rendabel? Deze en meer vragen probeert de projectgroep de komende tijd te beantwoorden.

Evaluatierondje

Wat ging er goed?

De projectgroep heeft in Midlaren de eerste waardevolle stappen gezet op het gebied van energietransitie. Door een informatieavond en een Open Huizenroute te organiseren, is er een beter beeld ontstaan van de 'energiewensen' van de Midlaarders. Met name de een-op-eengesprekken met bewoners waren zeer waardevol en informatief. De projectgroep werkt op een slimme en effectieve manier samen door zich te richten op verschillende subonderwerpen binnen de energietransitie en er is uitstekend contact met andere dorpen en organisaties.

Wat kan nog beter?

De projectgroep vindt het in deze beginfase lastig om 'iedereen' in het dorp mee te krijgen. Op de georganiseerde activiteiten kwamen wel dorpsgenoten af, maar het waren niet de aantallen waar de groep op gehoopt had. Daarnaast zijn Midlaarders nu nog vooral geïnteresseerd in individuele maatregelen die hun eigen woning duurzamer maken en minder in collectieve oplossingen om het probleem aan te pakken. Daar valt nog veel winst te behalen.

De lessen van Midlaren

- Praktische oplossingen in plaats van idealistische doelstellingen: mensen willen graag praktische voorbeelden zien van maatregelen die ze zelf (het liefst gelijk) kunnen treffen om duurzamer te wonen en leven.
- Ga met mensen in gesprek: op basis van individuele gesprekken met dorpsgenoten krijg je pas echt een goed beeld van de wensen, ideeën en belemmeringen van mensen. Neem die informatie als uitgangspunt en vul niet zelf voor de dorpsgenoten in wat ze willen.
- Leren van andere dorpen: je hoeft het wiel niet opnieuw uit te vinden. Door te kijken naar andere dorpen en waar mogelijk de samenwerking aan te gaan, boek je sneller resultaten.
- Advies op maat: iedere woning en persoonlijke situatie is anders. Mensen hebben daarom behoefte aan professioneel advies op maat, zodat ze zeker weten dat ze de meest effectieve maatregelen treffen.

3. Energietransitie Hooghalen

Hooghalen energieneutraal: dat kan!

De geschiedenis van Hooghalen, een esdorp in de gemeente Midden-Drenthe, gaat honderden jaren terug. Toch is er één periode in de geschiedenis van Hooghalen waar mensen nog dagelijks bij stilstaan: de bijna 107.000 Joden, 247 Sinti en Roma en enkele tientallen verzetsstrijders, die vanuit Kamp Westerbork (gelegen in Hooghalen) per trein werden gedeporteerd naar vernietigings- en concentratiekampen. Slechts 5.000 van deze gedeporteerden overleefden de oorlog. In Kamp Westerbork en bijbehorend herinneringscentrum wordt op een indrukwekkende manier het verhaal en de geschiedenis van het kamp en de Jodenvervolgung aan bezoekers verteld. Boswachterij Hooghalen, het natuurgebied waar Kamp Westerbork zich bevindt, trekt naast mensen die stil willen staan bij de geschiedenis, ook veel recreanten. Je vindt er namelijk naast heidevlaktes, prachtige stuifzandgebieden, bossen en vennen. Let wel op: in een deel van het natuurgebied moet de mobiele telefoon uit. Dat heeft twee voordelen: je verstoot niet de ontvangst van de 14 enorme radiotelescopen van de Sterrenwacht – ook zeker de moeite waard om te bekijken – én je kunt ongestoord genieten van een van de mooiste natuurgebieden van Drenthe.

Hooghalen
gem. Midden-Drenthe

Het dorp

- Inwoners:** 1.455
- Naam in het Drents:** Haolen
- Dorpshuis:** 't Haoler Hoes
- Dorpskrant:** De Boerhoorn
- 3** provinciale monumenten
- 5** rijksmonumenten
- 1** nationaal monument

“Toch is er één periode in de geschiedenis van Hooghalen waar mensen nog dagelijks bij stilstaan...”

Dorps- en energietransitieplan Hooghalen

Het startpunt

Hooghalen was er vroeg bij op het gebied van duurzaamheid en het opwekken van groene energie. Al in 2014 werd, ontstaan vanuit een werkgroep, de 'Energiecoöperatie Hooghalen' (ECH) opgericht. De coöperatie zette zich in de jaren die volgden in voor tal van projecten gericht op energiebesparing en de opwek van duurzame energie: van een groot zonnepark tot het verduurzamen van bestaande gebouwen in het dorp. Daarnaast kunnen 'Haolers' lokale groene stroom, in samenwerking met Energie VanOns, bij de energiecoöperatie afnemen.

In 2021 werd de vereniging Dorpsbelangen Hooghalen benaderd door de gemeente om een nieuwe dorpsvisie te maken. De dorpsvisie van 2007 was verouderd en er was, tot onvrede van veel inwoners in het dorp, weinig mee gedaan. In tegenstelling tot de oude visie moest er nu ook een stuk opgenomen worden over de energietransitie en duurzaamheid in het dorp. Om op dit gebied een stevige visie te ontwikkelen werd de werkgroep 'Energietransitieplan Hooghalen' opgericht. De Energiecoöperatie Hooghalen werd vanzelfsprekend gevraagd om hun kennis en ervaringen in deze werkgroep te delen. Naast de energiecoöperatie maken vertegenwoordigers van dorpsbelangen, de ondernemersvereniging, Boermarke (een groep boeren) en de jeugdsoos onderdeel uit van de werkgroep. "We willen graag het dorp breder betrekken, omdat we allemaal op de een of andere manier betrokken zijn bij energietransitie. Alleen samen kunnen we tot een sterke visie komen die kan rekenen op draagvlak – 'voor en door het dorp'."

Drijfveren

Wat zijn de persoonlijke drijfveren van de leden van de werkgroep om zich actief in te zetten voor de energietransitie? We lichten er een aantal uit.

Actieve deelnemers

Energiecoöperatie Hooghalen

Marnix Timmerman
Hans Wijermans

Job Dubbelhuis
Geert Tijms

Energietransitieplan Hooghalen
Cas van der Ven
Koen Drenth

Hans Wijermans

"In 2010 heb ik zelf een duurzaam en zelfvoorzienend huis laten bouwen. Ik ben benieuwd of we andere dorpsgenoten ook kunnen overtuigen om maatregelen te nemen die bijdragen aan de energietransitie: ook op kleinere schaal kun je namelijk al een groot verschil maken."

"Inmiddels ben ik al ruim 10 jaar met pensioen, maar vanuit mijn werk heb ik mij veel beziggehouden met warmte en energie. De energietransitie op landelijk en mondiaal niveau is een lastige en grote opgave, maar lokaal kun je wel het verschil maken – daar zet ik mij graag voor in."

Cas van der Ven

Koen Drenth

"Helaas denken nog veel mensen dat bijvoorbeeld het verduurzamen van hun woning heel moeilijk is. Toch kun je vaak al met redelijk eenvoudige maatregelen veel energie en geld besparen. Ik vind het leuk om anderen daarbij te helpen en soms een klein duwtje in de rug te geven."

Ambities

De missie van de Energie Coöperatie Hooghalen (ECH) is: *“Het ondersteunen en versnellen van de energietransitie in onze directe omgeving. Ook het bevorderen en ondersteunen van energiebesparende maatregelen is een belangrijk onderdeel van onze missie.”* Naast deze ambities werkt de ECH in de werkgroep Energietransitieplan Hooghalen samen met andere partijen actief mee aan een bredere visie op het gebied van duurzaamheid en de energietransitie. Het doel van deze werkgroep is: *“Alle bewoners van Hooghalen betrekken bij de energietransitie op een voor hen passende manier.”* De focus van de ECH ligt daarom nu iets minder op het ondersteunen en uitvoeren van projecten en meer op het creëren van draagvlak en het betrekken en ondersteunen van (alle) dorpsgenoten bij de energietransitie.

“Het ondersteunen en versnellen van de energietransitie in onze directe omgeving. Ook het bevorderen en ondersteunen van energiebesparende maatregelen is een belangrijk onderdeel van onze missie.”

Communicatie met dorpsgenoten

Om te zorgen voor meer bewustwording en dorpsgenoten op een ongedwongen manier de voordelen van de energietransitie in te laten zien, worden er verschillende communicatiekanalen ingezet. Denk hierbij aan: een website, nieuwsbrieven, social media en bijeenkomsten. Daarnaast wordt de werkgroep Energietransitieplan Hooghalen, vertegenwoordigd door verschillende groepen uit het dorp – van de ondernemersvereniging tot de jeugdsoos. *“Het verhaal vertelt zich binnen deze groepen ook verder. Het blijft wat dat betreft een dorp.”*

Activiteiten

2014 – 2023:

Realisatie en ondersteuning van meerdere projecten op het gebied van energieopwekking

Augustus 2021:

Eerste zonnepaneel gelegd bij Zonneweide Hijken

Eén van de projecten waar ECH een grote bijdrage aan heeft geleverd is het realiseren van Zonneweide Hijken. Met een oppervlakte van 21 hectare en maar liefst 38.000 zonnepanelen produceert het zonnepark voldoende duurzame energie om 4.300 huishoudens te voorzien van stroom. Daarmee levert het een grote bijdrage aan de verduurzaming van de energievoorziening in Midden-Drenthe.

2021 – 2022:

Inventariseren energie- en duurzaamheidswensen van dorpsgenoten vanuit de werkgroep Energietransitieplan Hooghalen

Juli 2023:

Informatieavond over warmtepompen

“De bijeenkomst over warmtepompen was een succes, er kwamen zo’n 60 mensen op af. De volgende bijeenkomst over isolatie – daar is veel interesse naar vanuit het dorp – staat al op de planning voor november 2023. Het is mooi om te zien hoe de informatie uit zo’n bijeenkomst in het dorp verder wordt verteld en zo veel mensen bereikt.”

Toekomstplannen

Doelstelling

De doelstelling van Hooghalen is om in 2040 energieneutraal te zijn. Om dit te realiseren blijft de ECH nieuwe projecten en initiatieven opzetten en ondersteunen, bijvoorbeeld op het gebied van energieopwekking en -opslag. Daarnaast moet er blijvend ingezet worden op bewustwording en draagvlak onder dorpsgenoten. *“Hoe mooi zou het zijn als we evenveel energie opwekken als we gebruiken in het dorp. Dit willen we samen met bewoners, verenigingen en bedrijven voor elkaar zien te boksen. Het is belangrijk dat iedereen hier op zijn eigen manier een bijdrage aan kan leveren en dat we samen toewerken naar een fijne en duurzame leefomgeving – nu en in de toekomst.”*

Ideeën en dilemma's

Welke maatregelen moeten er getroffen worden om de doelstelling te behalen? Zijn de plannen realistisch en haalbaar? En hoe krijg je iedereen mee? We zetten een aantal ideeën voor toekomstplannen en bijbehorende dilemma's die spelen rondom de energietransitie in Hooghalen op een rijtje.

Het zal mijn tijd wel duren

In Hooghalen wonen relatief veel ouderen met een koopwoning. Huiseigenaren of huurders onder de leeftijd van 40 vind je bijvoorbeeld bijna niet in het dorp. *“Een deel van deze groep ouderen zit niet te wachten op verbouwingen of aanpassingen aan hun huis op het gebied van duurzaamheid: ‘het zal mijn tijd wel duren’. Het is voor ons een uitdaging om ook deze groep mee te krijgen.”*

Dorpsgenoten blijven informeren over de mogelijkheden

Dorpsgenoten hebben behoefte aan informatie over manieren hoe ze zelf kunnen bijdragen aan de energietransitie. Wat zijn de mogelijkheden, wat levert het concreet op, kun je er subsidie voor aanvragen en hoe zijn de ervaringen van andere dorpsgenoten op dit gebied? De informatieavond over warmtepompen was een succes en gaf bewoners de kans om al hun vragen aan experts en bewoners met praktijkervaring voor te leggen. *“We zullen in de toekomst meer van deze avonden gaan organiseren: de volgende avond die op de planning staat gaat over isolatie en de mogelijkheden op dit gebied – daar is veel vraag naar vanuit het dorp.”*

Alternatieven voor de toekomst

“We moeten onze ogen openhouden voor alternatieve vormen van energieopwekking en -opslag. We moeten op termijn verder denken dan zonnepanelen, warmtepompen en elektrisch rijden. Zo kan waterstof een belangrijke rol gaan spelen als energiedrager en biedt bijvoorbeeld het slim opslaan van warmte in de bodem kansen. Waterstof is helaas nu nog niet haalbaar, maar hopelijk in de toekomst wel: een goede reden om de bestaande gasleidingen nog niet af te schrijven.”

Evaluatierondje

Wat ging er goed?

Het is indrukwekkend om te zien hoe de Energiecoöperatie Hooghalen de afgelopen jaren heeft bijgedragen aan de realisatie en ondersteuning van meerdere projecten in Hooghalen en omgeving: van de realisatie van een enorm zonnepark tot het verduurzamen van bestaande gebouwen in het dorp. Ze hebben op uiteenlopende manieren een positieve stempel weten te drukken op de energietransitie. Binnen de werkgroep Energietransitieplan Hooghalen zetten ze zich als een van de kartrekkers actief in voor een nieuwe visie op het gebied van duurzaamheid en energie in het dorp. Dit doen ze door succesvol samen te werken met andere partijen binnen het dorp en sterk in te zetten op het creëren van bewustwording en draagvlak onder bewoners. Die aanpak werpt zijn vruchten af en steeds meer mensen volgen het goede voorbeeld.

Wat kan nog beter?

De uitdaging voor de Energiecoöperatie Hooghalen is om dorpsgenoten, in alle lagen van het dorp, mee te krijgen in de energietransitie. Het is goed om hierbij kritisch te blijven kijken naar de communicatiekanalen die hiervoor ingezet worden. Zo worden er regelmatig advertenties in de dorpskrant geplaatst, maar worden deze wel gezien? Is bijvoorbeeld social media geen effectiever kanaal? De eerste informatieavond was een succes, maar hoe zorg je ervoor dat niet steeds dezelfde groep op de georganiseerde activiteiten afkomt? Deze en meer vragen zal de ECH zich de komende tijd blijven stellen om succesvol te blijven.

De lessen van Hooghalen

- Hou het behapbaar: als er te veel mogelijkheden op het gebied van duurzaamheid en energie op mensen afkomen, dreigt het gevaar dat ze helemaal niets ondernemen.
- ‘Je moet niet iets bouwen en dan pas met mensen gaan praten’: ga altijd eerst met dorpsgenoten in gesprek voordat je een project of initiatief start.
- Zorg voor een brede vertegenwoordiging in je werkgroep: van jongeren tot ondernemers, betrek zoveel mogelijk dorpsgenoten in de energietransitie.
- Stuur herinneringen: soms moet je mensen op een vriendelijke manier achter de broek zitten om bijvoorbeeld een vragenlijst in te vullen of een bijeenkomst bij te wonen.
- Durf groot te denken: ook als een klein dorp kun je in de regio een positieve stempel drukken op de energietransitie.

4. Energietransitie Rolde

Energie voor en door Rolde

Rolde is een dorp in de gemeente Aa en Hunze, gelegen op de Rolderrug. Uit de geschiedenisboeken blijkt dat er rond het jaar 900 in Rolde, al heette het dorp toen nog niet officieel zo, al een kerk werd gesticht. Na meerdere houten kerken, waarvan er minstens eentje afbrandde, werd enkele eeuwen later gekozen voor een bakstenen variant. Zo werd er van 1400 tot 1427 gebouwd aan de Jacobuskerk, die nog altijd sierlijk boven de bomen van Rolde uittorent. Achter de kerk, voorbij de begraafplaats, vind je het bewijs dat Rolde een echt Drents dorp is in de vorm van twee indrukwekkende hunebedden – of ‘reuzenstien’ zoals de Drenten ze vroeger noemden. Verder zullen mensen uit de provincie Rolde kennen van de Roldermarkt, wat van een paardenmarkt uitgegroeid is tot een van de gezelligste feestweken van Drenthe. Maar ook mensen van buiten de provincie weten het mooie dorp te vinden. Zo is Rolde onder andere een van de etappeplaatsen van het Pieterpad en ligt het aan de bekende fietsroute de ‘Saksenroute’.

Rolde
gem. Aa en Hunze

Het dorp

Inwoners: 3.750

Naam in het Drents: Raol

Dorpshuis: De Boerhoorn

2 provinciale monumenten

9 rijksmonumenten

2 hunebedden

“Achter de kerk, voorbij de begraafplaats, vind je het bewijs dat Rolde een echt Drents dorp is in de vorm van twee indrukwekkende hunebedden.”

Energiecoöperatie Rolde Energienutraal

Het startpunt

Wat nu de energiecoöperatie 'Rolde Energienutraal' (REN) is, begon in 2020 als een kleine werkgroep van enthousiaste Roldenaren die zich wilden inzetten voor de energietransitie in het dorp. De aanleiding voor de werkgroep was onder andere een interessante subsidie die de Gemeente Aa en Hunze beschikbaar stelde voor energie-initiatieven. Maar werd het enthousiasme van de werkgroep over de energietransitie wel gedeeld in het dorp? En welke wensen op het gebied van energie en duurzaamheid hadden de bewoners van Rolde eigenlijk? Om deze en meer vragen te beantwoorden, stelde de werkgroep een enquête op. Dit bleek een slimme zet: het leverde namelijk niet alleen zeer waardevolle informatie op, het motiveerde ook andere dorpsgenoten om zich aan te sluiten bij de werkgroep. Inmiddels drie jaar verder en vele succesvolle initiatieven later, is de werkgroep uitgegroeid tot een volwaardige energiecoöperatie. REN is inmiddels opgedeeld in drie werkgroepen: 'communicatie en bewustwording', 'energiecoaches' en 'realisatie duurzame opwek', waarbinnen 15 leden op uiteenlopende manieren actief zijn.

Drijfveren

Wat zijn de persoonlijke drijfveren van de leden van de werkgroep om zich actief in te zetten voor de energietransitie? We lichten er een aantal uit.

Actieve deelnemers: 15

Anita Mooiman

"Ik zag een oproep in de enquête of je wilde meedenken over de energietransitie. Persoonlijk heb ik veel interesse in duurzaamheid en de energietransitie, dus ik besloot mij aan te melden. Ik vind het heel mooi om met een groep iets in beweging te kunnen zetten."

Machiel van Steenis

"Ik kwam Hans, een van de initiatiefnemers, regelmatig tegen tijdens het lopen met de honden. We raakten aan de praat over de energietransitie – met name de technische kant ervan. Ik hoorde over zijn activiteiten bij REN en ik vond het een eervol en concreet initiatief. Daar wilde ik graag deel van uitmaken."

Janet van der Weide

"Ik maak mij zorgen om de CO₂-stijging en de nadelige effecten daarvan. Samen kunnen we de wereld duurzamer maken en dat hoeft niet altijd heel ingewikkeld te zijn. Door meer mensen te laten zien wat er mogelijk is, zullen steeds meer mensen meedoen."

Ambities

Rolde energieneutraal (REN) bestaat uit een groep vrijwilligers die als wens hebben om de energievoorziening van de Roldenaren te verduurzamen. *“Dat doen we uit idealisme: onze gemeenschappelijke basis is dat we de wereld voor onze kinderen en kleinkinderen duurzamer willen achterlaten. Het klimaatprobleem zien we als een groot probleem waar niet alleen overheden en bedrijven, maar ook gewone mensen hun steentje aan kunnen bijdragen.”* De ambities van de energieneutraliteit zijn vertaald naar een heldere visie en een routekaart. Welke stappen kunnen er nu en in de toekomst gezet worden om Rolde duurzamer te maken, wat zijn haalbare en betaalbare oplossingen en wat is daarvoor nodig? Bij deze energietransitie worden niet alleen bewoners, maar ook ondernemers in Rolde actief betrokken. *“Samen willen we de schouders eronder zetten!”*

“Onze gemeenschappelijke basis is dat we de wereld voor onze kinderen en kleinkinderen duurzamer willen achterlaten.”

Communicatie met dorpsgenoten

Hoe creëer je bewustwording onder dorpsgenoten, hoe zorg je ervoor dat initiatieven ondersteund worden en hoe werf je nieuwe leden voor de energieneutraliteit? Hiervoor is binnen de REN de succesvolle werkgroep ‘communicatie en bewustwording’ opgezet. Vanuit de werkgroep worden er verschillende communicatiemiddelen ingezet om geïnteresseerden op de hoogte te houden, denk hierbij aan: een website, enquête, nieuwsbrieven, informatiebijeenkomsten en persoonlijke communicatie. Via deze kanalen wordt er interessante kennis en informatie gedeeld om meer bewustwording en draagvlak te creëren.

Activiteiten

September 2020:
Energie-enquête

RTV Drenthe
interviewt
energicoach
Ben Errens

2022 – 2023:

Diverse informatiebijeenkomsten

“De verschillende bijeenkomsten die we georganiseerd hebben, waren een groot succes. De eerste bijeenkomst ging over isolatie, de tweede over warmtepompen en de derde over zonnepanelen. En in oktober 2023 hebben we een grote energiemarkt georganiseerd. De bijeenkomsten waren informatief, maar er was ook voldoende ruimte om met elkaar in gesprek te gaan en ideeën uit te wisselen. Er waren bij alle bijeenkomsten meer dan 80 mensen aanwezig: een mooie opkomst wat ons betreft!”

November 2022:
Duurzame huizenroute

Maart 2023:

Samen aan de slag: bijeenkomst met bedrijven en organisaties uit Rolde

“Wij willen niet alleen bewoners, maar ook bedrijven, organisaties en clubs uit het dorp actief betrekken bij de energietransitie – we moeten het immers samen doen. Tijdens deze inspiratiebijeenkomst zijn we met verschillende ondernemers en bestuurders in gesprek gegaan: van de voetbalvereniging en de fitnessclub tot de bakker en het zorgcentrum. De leuke en inspirerende gesprekken hebben ons een beter beeld gegeven wat er leeft onder deze groep en waar kansen tot samenwerking liggen op het gebied van duurzaamheid en energie.”

Oktober 2023:
Energemarkt

Toekomstplannen

Doelstelling

Rolde Energie neutraal heeft ervoor gekozen om een duidelijke stip op de horizon te zetten. De volgende doelen voor de toekomst worden in de visie vastgesteld:

- In 2050 verbruiken huishoudens en bedrijven door besparingsmaatregelen zoals isolatie en energiezuinige apparaten minimaal 30% minder energie dan nu.
- We willen zoveel mogelijk, maar minimaal voor 50%, zelfvoorzienend zijn in onze energiebehoefte in 2050.
- Reductie van de overige CO₂-uitstoot gaan we realiseren door onze energie zo efficiënt mogelijk toe te passen of door onze energie uit hernieuwbare regionale bronnen te betrekken.

Ondanks dat er hier harde cijfers worden genoemd, moeten de visie en bijbehorende doelen niet gezien worden als een ‘dwangbuis’.
“We zullen altijd samen met de andere bewoners kijken wat wel en niet in ons dorp past.”

Ideeën en dilemma's

Welke maatregelen moeten er getroffen worden om de doelstelling te behalen? Zijn de plannen realistisch en haalbaar? En hoe krijg je iedereen mee? We zetten een aantal ideeën voor toekomstplannen en bijbehorende dilemma's die spelen rondom de energietransitie in Rolde op een rijtje.

Het ene dak is het andere niet

REN is druk aan het onderzoeken of er geschikte locaties in het dorp zijn om zonnepanelen op grote daken te plaatsen om als collectief stroom op te

wekken. Het is alleen nog niet zo eenvoudig om hier de juiste locatie voor te vinden. *“We hebben nu drie daken serieus onderzocht, maar voor het eerste dak kwam de overeenstemming met de eigenaar niet rond, voor het tweede dak bleek de dakconstructie niet geschikt en voor het derde dak vielen de kosten van de rente van de lening van de provincie ongunstig uit en waren de prijzen van de zonnepanelen erg gestegen. Maar we geven niet op en blijven doorzoeken naar een geschikte locatie!”*

Marketing is een kunst

De initiatieven van de energiecoöperatie hebben al veel dorpsgenoten over de streep getrokken om hun steentje bij te dragen aan de energietransitie. Ondanks dat er succesvol meerdere communicatiekanalen ingezet worden om mensen bewuster te maken en actie te laten ondernemen, is er nog altijd een groep dorpsgenoten die weinig van de energietransitie wil weten. *“De groep die niet wil, blijft voor ons lastig om te bereiken. We doen wat we kunnen op het gebied van communicatie en marketing, maar we blijven uiteindelijk een groepje vrijwilligers met beperkte tijd en middelen.”*

Biedt mobiliteit kansen?

De energiecoöperatie ziet kansen op het gebied van mobiliteit in de vorm van bijvoorbeeld deelauto's. *“Er zijn in het dorp (met name ouderen) die hun auto alleen gebruiken voor het doen van boodschappen en andere korte ritjes. Een deelauto zou voor deze groep interessant kunnen zijn. Maar hebben mensen hun auto niet liever voor de deur staan? En kunnen we bij de uitvoering van zo'n 'deelautoproject' de samenwerking opzoeken met bestaande bedrijven die hier ervaring in hebben?”*

Evaluatierondje

Wat ging er goed?

Van een kleine werkgroep is REN uitgegroeid tot een volwaardige energiecoöperatie met een heldere visie en veel kennis en kunde in huis. Ook de communicatie richting de bewoners verloopt uitstekend: er is een informatieve, net helemaal vernieuwde, website, er worden nieuwsbrieven verspreid en het resultaat van de startenquête is voor iedereen inzichtelijk. Daarnaast worden de georganiseerde bijeenkomsten, zowel door bewoners als door ondernemers, druk bezocht en worden er concrete stappen gezet om de energietransitie een boost te geven. Ook de samenwerking binnen de coöperatie verloopt goed. Door de coöperatie slim op te delen in werkgroepen waarin leden met verschillende expertise zitten, wordt de effectiviteit verhoogd.

Wat kan nog beter?

De energiecoöperatie heeft de afgelopen jaren geleerd om niet te ver vooruit te plannen, maar kleine stapjes te maken.

Een heldere en concrete visie is goed, maar er moet ruimte blijven om bij te stellen en af te stemmen op de behoeften van de Roldenaren. Daarnaast blijft het een uitdaging om dorpsgenoten mee te krijgen die nu nog niet enthousiast zijn over de energietransitie. Welke middelen kunnen ingezet worden om deze groep ook te overtuigen van de belangen van de energietransitie voor een duurzame toekomst van het dorp?

De lessen van Rolde

- Maak een visie en een routekaart: dit zorgt voor een goede basis waar je altijd op terug kunt vallen.
- Ga op zoek naar mogelijkheden voor samenwerking: door samen met andere partijen of organisaties op te trekken, kun je de energietransitie versnellen.
- Plan niet te ver vooruit: zet kleine stapjes om een groter doel te bereiken.
- Betrek ook bedrijven, organisaties en clubs in het dorp: ook zij kunnen op verschillende manieren een positieve bijdrage leveren aan de energietransitie.
- Deel je organisatie op in werkgroepen: terwijl de één liever een technisch onderzoek doet naar warmteopslag in de bodem, schrijft de ander liever een overtuigende nieuwsbrief.

5. Energietransitie Noordlaren

Niet praten, maar doen

Noordlaren ligt ten noorden van Midlaren en Zuidlaren en grenst in het oosten aan het Zuidlaardermeer dat oorspronkelijk (leuk weetje) het Noordlaardermeer heette. Ondanks dat Noordlaren sinds 2018 deel uitmaakt van de Gemeente Groningen, ademt het meer de sfeer van een Drents dorp. Liefhebbers van geschiedenis kunnen er met meer dan 13 rijksmonumenten, waaronder een 13e-eeuwse kerk, meerdere bijzondere boerderijen, een molen, een gemaal en een hunebed, hun hart ophalen. Ook wandelaars hebben in Noordlaren niets te klagen: er zijn prachtige wandelroutes over de mooie es en het heidegebied Vijftig Bunder en door het Noordlaarderbos, waar je zelfs een kudde Schotse Hooglanders tegen het lijf kunt lopen.

“Ondanks dat Noordlaren sinds 2018 deel uitmaakt van de Gemeente Groningen, ademt het meer de sfeer van een Drents dorp.”

Noordlaren
gem. Groningen

Het dorp

Inwoners: 550

Naam in het Gronings: Noordloarn

Belangenvereniging:

Vereniging Dorpsbelangen Noordlaren

Dorpskrant: Dorpskrant Noordlaren

Dorpshuis: Dorpshuis De Hoeksteen

22 gemeentelijke monumenten

13 rijksmonumenten (waarvan 1 hunebed)

Dorpscoöperatie Noordlaren

Het startpunt

Zo'n vijf jaar geleden speelde er in Noordlaren een kwestie die de aanleiding vormde om de dorpscoöperatie op te richten. Een lang verhaal kort: de voormalige basisschool De Rieshoek met zijn buitenplein, gymlokaal en de bekende erachter gelegen ijsbaan, dreigde te verdwijnen. De Rieshoek diende als een belangrijke ontmoetingsplek in het dorp en de inwoners in het dorp waren er, op z'n zachts gezegd, niet blij mee dat de Rieshoek zou verdwijnen. Er volgden vele bijeenkomsten waar stevige discussies werden gevoerd.

Na een van die bijeenkomsten kwamen Adri van der Sluis, Jaap de Winter en Jouke de Jong samen en ze besloten dat het tijd werd voor een dorpscoöperatie. Het doel van de coöperatie was om een sterke basis te vormen om de belangen van het dorp te behartigen op het gebied van leefbaarheid, zorg en welzijn, kwaliteit van natuur en landschap, bedrijvigheid en de energietransitie.

Noordlaren won de strijd om het behoud van *De Rieshoek*, waar de dorpscoöperatie zijn bijdrage aan leverde. Na de gewonnen strijd kwam er tijd vrij voor nieuwe projecten: onder andere op het gebied van de energietransitie. De dorpscoöperatie groeide en kreeg steeds meer actieve leden die zich in wilden zetten voor de toekomst van het dorp. Met groot succes werden er door de coöperatie de afgelopen jaren veel verschillende activiteiten en initiatieven opgezet op het gebied van duurzaamheid en energie. En als we ze mogen geloven, is dit nog maar het begin!

Drijfveren

Wat zijn de persoonlijke drijfveren van de leden van de dorpscoöperatie om zich actief in te zetten voor de energietransitie? We lichten er een aantal uit.

Actieve deelnemers

Alex Scheper
Jouke de Jong
Janneke Kruiswijk
Jeroen Lankveld

Lia Moes
Willehard Wortelboer
Boudewijn Tielrooij

Lia Moes

"Zelf zie ik de dorpscoöperatie meer als een energiecoöperatie. Dat is iets wat ik persoonlijk leuk vind. Ik heb zelf zonnepanelen en lees graag artikelen over windenergie. Ik ben bestuurslid geworden omdat ik vind dat de coöperatie moet doorgaan. Er is iets heel moois opgebouwd, maar nu is het de kunst om het in de lucht te houden en daar help ik graag bij!"

Jouke de Jong

"Ik vind het belangrijk dat inwoners van Noordlaren zelf de baas worden op het gebied van de energietransitie. De tijd dat we geregeerd werden door de fossiele industrie moeten en kunnen we achter ons laten. Door als dorpsbewoners samen plannen te maken en kennis te delen, kunnen we grote stappen vooruit zetten."

"Bij de dorpscoöperatie zag ik mensen die graag wilden, maar hier en daar wel wat extra kennis konden gebruiken. De kennis die ik heb op dit gebied vanuit mijn werk (binnen het energiedomein voor de provincie Drenthe) deel ik dan ook graag. Een van de dingen die je mij regelmatig hoort roepen: 'Focus niet alleen op zon, de grote omslag moet gemaakt worden bij het opwekken van duurzame warmte.'"

Alex Scheper

Ambities

De dorpscoöperatie is opgericht om projecten op te zetten en te ondersteunen die bijdragen aan de leefbaarheid, zorg en welzijn, kwaliteit van natuur en landschap, bedrijvigheid en de energietransitie van het dorp Noordlaren. Ondanks dat de ambities van de dorpscoöperatie dus breder zijn dan alleen de energietransitie, speelt dit laatste wel een grote rol. Het voornaamste doel is om groene energie in eigen beheer te realiseren en het gebruik van fossiele brandstoffen terug te dringen. 'Niet praten, maar doen,' is daarbij het motto van de groep. *“Acties zorgen meteen voor beweging en het creëert draagvlak in het dorp. We zijn als dorpscoöperatie geen belangenbehartiger (dat is Dorpsbelangen), maar een zakelijke vereniging en we willen op de genoemde thema's met en voor het dorp 'ondernemen'.* Daarnaast benadrukt de groep dat het Drentsche Aa-gebied een bijzondere plek is met een uitzonderlijke landschappelijke waarde. *“Niet alle traditionele energie-opties, zoals wind- en zonneparken, zijn hier altijd mogelijk of wenselijk. We zoeken naar creatieve oplossingen die passen bij de omgeving en niet ten koste gaan van de prachtige natuur hier.”*

“Acties zorgen meteen voor beweging en het creëert draagvlak in het dorp.”

Communicatie met dorpsgenoten

Er werden door de dorpscoöperatie verschillende communicatiemiddelen ingezet om de dorpsgenoten te bereiken. Zo heeft de dorpscoöperatie een eigen website (www.dcnoordlaren.nl) waar geïnteresseerden nieuws en updates kunnen volgen. Daarnaast wordt de dorpskrant – die gespeld wordt – gebruikt om artikelen te plaatsen over de energietransitie in het dorp, worden er flyers gemaakt om initiatieven of bijeenkomsten aan te kondigen en verschijnen er updates in de nieuwsbrief van de Gemeente Groningen. Als laatste blijft Noordlaren natuurlijk een dorp met een hoog 'ons kent ons' gehalte, waardoor nieuws en updates op het gebied van de energietransitie zich ook mond-tot-mond verspreiden.

Activiteiten

2018 - 2020: Project zonnedak

De eerste bijeenkomst in 2018 om de mogelijkheden voor het plaatsen van een groot gezamenlijk zonnedak te verkennen, liep storm. Er kwamen zo'n 75 dorpsbewoners op af. Het oorspronkelijke plan was om zonnepanelen te plaatsen bij de 'beroemde' ijsbaan in het dorp, maar dit bleek om meerdere redenen geen geschikte locatie te zijn. Zo kwam de groep uit bij de familie Hoenderken, de laatste boer in het dorp die nog koeien melkt. Zij beschikken over een grote schuur met veel ruimte op het dak. Ze stelden hun dak graag beschikbaar en er werd, na het nodige regelwerk, een collectief zonnedak geplaatst met 180 panelen. Bewoners in het dorp konden zich als aandeelhouder inschrijven per pakket van 4 panelen om zoveel mogelijk huishoudens uit het dorp mee te kunnen laten doen. Na drie weken was de inschrijving al vol! Op dit moment zijn er nog steeds zo'n 30 ingeschreven aandeelhouders.

Jouke de Jong:

"Ik ben erg trots op ons zonnedak. Voor een keer was het leuk om zoiets op te zetten, maar ik zou het niet snel nog een keer doen – het was verschrikkelijk veel werk! We zijn toen wel tot de conclusie gekomen dat zo'n project eigenlijk professioneel werk is dat je niet door een vrijwilliger kunt laten doen in z'n vrije tijd."

2020 - 2023: Project laadpalen

Sinds het einde van 2020 is de dorpscoöperatie bezig met het realiseren van meerdere laadpalen in het dorp voor elektrische auto's. Dit is een aanloop naar een toekomstig project met deelauto's.

"Ik denk dat het redelijk uniek is dat we als dorp vier openbare laadpunten hebben ontwikkeld. Daar zijn we zeker trots op."

*Juli 2020:
officiële opening
zonnedak*

Februari 2023:

Winteractie - warmtescan-wandeling

Om dorpsbewoners bewust te maken van het belang van goede isolatie en de energiebesparing die dat op kan leveren, werd er een warmtescan-wandeling georganiseerd. Twee groepen van tien bewoners gingen gewapend met speciale infrarood warmtecamera's op pad door het dorp om hun huizen te scannen op warmteverlies. Er was veel ruimte om ideeën, ervaringen en tips uit te wisselen en de wandeling werd afgesloten met een hapje en een drankje.

Alex Scheper:

"De Winteractie was een succes en de deelnemers waren erg positief. Het was een leuke en laagdrempelige manier om met elkaar in gesprek te gaan en ervaringen uit te wisselen. Mensen kwamen erachter dat je met eenvoudige maatregelen echt al veel energie kunt besparen."

April 2023 informatieavond:

'Er zit energie in ons dorp'

Augustus 2023:

Plaatsing eerste twee dorpslaadpalen

Februari - oktober 2023:

Studentonderzoek energieopwekking

Toekomstplannen

Doelstelling

“Onze droom is om een duurzame toekomst te creëren waarin ons dorp bloeit en waarin we zelfvoorzienend zijn op het gebied van groene energie.” Om deze droom te verwezenlijken, gaat de dorpscoöperatie door met het opzetten en ondersteunen van projecten op het gebied van de energietransitie. Voor de komende periode zijn er drie toekomstplannen die verder uitgewerkt worden:

- Het uitbreiden van collectieve zonnedaken. De coöperatie gaat onderzoeken of er animo in het dorp is om meer zonnepanelen te plaatsen, verspreid over meerdere daken en locaties. Zo ja, wat zijn daarvoor geschikte locaties en welke deskundige hulp kan dan daarvoor ingeschakeld worden?
- Als vervolg op de laadpalen wordt een project met deelauto's gestart, mogelijk in samenwerking met het dorp Midlaren.
- Hoe en waar kan op een duurzame manier in het dorp warmte opgewekt worden? Er zijn genoeg ideeën, soms al vrij specifiek, maar nog geen concrete oplossing. Daar wordt de komende periode druk aan gewerkt.

Ideeën en dilemma's

Welke maatregelen moeten er getroffen worden om de doelstelling te behalen? Zijn de plannen realistisch en haalbaar? En hoe krijg je iedereen mee? We zetten een aantal ideeën voor toekomstplannen en bijbehorende dilemma's die spelen rondom de energietransitie in Noordlaren op een rijtje.

Een samenwerking moet 'passen'

De dorpscoöperatie is actief op zoek gegaan naar samenwerkingsmogelijkheden met andere dorpen. Zo zijn er gesprekken geweest met de projectgroepen van Midlaren, Onnen en Glimmen. *“Soms is het slimmer om een project samen op te pakken dan alles alleen te willen doen. Ook kunnen we als dorpen veel van elkaar leren. Toch zijn we er ook achter gekomen dat je een idee van een ander dorp niet zomaar een-op-een over kunt nemen: ieder dorp is anders en een initiatief of een samenwerking moet passen binnen het dorp.”*

Wat we wél en wat we níét doen

“Mensen helpen met de verduurzaming van hun particuliere woningen is niet ons doel. We weten dat dit speelt, maar we verwachten van mensen dat ze zelf actie kunnen ondernemen om bijvoorbeeld hun woning beter te isoleren. Wel willen we mensen ervan bewust maken wat er nodig is om ons dorp zelfvoorzienend te maken op het gebied van energie en hoe we hier als collectief aan bij kunnen dragen.”

Leden werven

Om de dorpscoöperatie levendig en productief te houden zijn er vrijwilligers nodig. Gelukkig zijn er verschillende mensen in het dorp die zich aangemeld hebben om te helpen. Maar de stap van 'ik wil wel iets' doen naar het opzetten en uitvoeren van een project is best lastig en kost tijd. *“Een werkgroep starten kost vaak niet zoveel tijd, maar het uitvoeren van een project wel. Voor je echt kan beginnen met uitvoeren ben je zomaar een half jaar verder.”*

“Onze droom is om een duurzame toekomst te creëren waarin ons dorp bloeit en waarin we zelfvoorzienend zijn op het gebied van groene energie.”

Evaluatierondje

Wat ging er goed?

Het is geweldig om te zien dat het motto van de dorpscoöperatie: 'niet praten, maar doen', in de praktijk

weet te brengen. Er zijn verschillende projecten opgezet zoals het gemeenschappelijke zonnedak en de laadpalen die samen een grote bijdrage leveren aan de energietransitie in het dorp. De leden van de dorpscoöperatie hebben met al hun verschillende achtergronden samen veel kennis en ze draaien hun hand niet om voor complexe projecten of vraagstukken op het gebied van energie. Ook op communicatief gebied zijn ze erg sterk en ze weten op een effectieve en laagdrempelige manier veel dorpsbewoners bewust te maken van de uitdagingen, maar ook de kansen, die de energietransitie met zich meebrengt.

Wat kan nog beter?

Noordlaren laat goed zien dat een kracht soms ook een valkuil kan zijn. Omdat de groep over veel kennis beschikt, is

de denkwijze vaak 'oh, dat regelen we zelf wel even'. Soms is dat positief, maar zeker met grotere projecten kan dit zorgen voor een hele hoop werk – waar ook tijd voor gevonden moet worden. Slim samenwerken met andere partijen of zaken uit handen geven, is dan soms verstandiger. Het is mooi om te zien dat de dorpscoöperatie steeds meer toenadering zoekt tot andere dorpen of organisaties voor samenwerking. Ook communicatie blijft een aandachtspunt: wanneer er niet helder gecommuniceerd wordt met betrokkenen kan het draagvlak voor activiteiten snel afnemen. Dit was in Noordlaren soms ook het geval en het is goed om te zien dat er nu extra aandacht voor communicatie is.

De lessen van Noordlaren

- Boos worden is zinloos: probeer geen geërgerde actieclub van je projectgroep te maken. Met kennis, verfrissende ideeën, gemotiveerde vrijwilligers en financiële middelen, kom je veel verder.
- Begin niet aan een 'mission impossible': doe wat je als projectgroep aankan en schakel hulp in van andere partijen wanneer nodig.
- Hou je dorpsgenoten op de hoogte: veel mensen blijven graag op de hoogte waar je mee bezig bent en wat de ontwikkelingen zijn – ook als ze niet actief betrokken zijn.
- Niet elk project werkt in ieder dorp: je kunt niet zomaar een idee of een initiatief overnemen van een ander dorp. Het moet binnen het dorp passen, op het goede moment komen en aansluiten bij de gedachten van het dorp over de energietransitie.
- Blijf respect houden voor de mening van anderen: niet iedereen is even enthousiast over de energietransitie en dat moet je respecteren.

Studentenonderzoek

Noordlaren

Bewustwording impact energieopwekking Noordlaren (2023)

Robert Smeman, vierdejaars student Communicatie, Multimedia & Design (Hanzehogeschool Groningen)

Dorpscoöperatie Noordlaren heeft verschillende initiatieven gestart voor de verduurzaming van hun dorp: een van deze initiatieven was het ontwikkelen van een energiedorpsvisie. In die visie moest onder andere naar voren komen welke ruimtelijke impact energieopwekking kan hebben voor de omgeving en wat bewoners daarvan vinden. Robert Smeman, vierdejaars student Communicatie, Multimedia & Design, ontwikkelde een zogeheten 'serious game' waarmee bewoners de kans krijgen om in een virtuele wereld te ervaren wat energieopwekking kan betekenen voor de ruimtelijke omgeving. Deelnemers worden met het spel uitgedaagd om de locatie te kiezen voor zonnepanelen en kleine windmolens. Het spel genereert op basis daarvan visualisaties op ooghoogte waar je zelf heen en weer kunt kijken. Met het spel word je als bewoner bewust gemaakt van de invloed van energieopwekking op jouw omgeving, maar het geeft de dorpscoöperatie vooral de kans om bewoners hierover met elkaar in gesprek te laten gaan. Want wat betekent het plaatsen van een x-aantal zonnepanelen of kleine windmolens voor de omgeving en hoe kijken we daar als dorp tegenaan?

Zonpotentiekarta Noordlaren (2023)

Sam Niemeijer, tweedejaars student Built Environment (Hanzehogeschool Groningen)

Een van de toekomstige doelen van Dorpscoöperatie Noordlaren is het opwekken van energie voor inwoners en andere lokale partijen. Voor het dorp is het belangrijk dat energieopwekking op een goede manier in de omgeving wordt ingepast en in samenspraak gebeurt met inwoners en grondeigenaren. Een goede eerste stap was het in kaart brengen welke regels er gelden en welke kwaliteit aan erfgoed en landschap er aanwezig is. Zo ontstaat een beeld van waar wel, beperkt of geen potentie is voor het opwekken van hernieuwbare energie. Sam Niemeijer, tweedejaars student Built Environment, heeft daarbij geholpen.

In zijn studie heeft hij op basis van 'open source' (online beschikbaar) kaartmateriaal een inventarisatie gemaakt van het ruimtelijke beleid en de waarde van natuur, landschap en cultuurhistorie: specifiek afgebakend voor zonne-energie. Aanvullend heeft hij ook de rieten daken in het dorp geïnventariseerd, omdat deze een belemmering kunnen vormen voor het opwekken van zonne-energie op daken. De optelling van deze gegevens zijn vervolgens vertaald naar 'zonpotentiekarten' over zon-op-dak en zon-op-land.

6. Energietransitie Eext 'Pak maar aan'

Door de 'hoge' ligging van het Drentse dorp Eext, werd het gebied al ver voor Christus bewoond: de drie hunebedden in het dorp leveren daar het bewijs voor. In de vele eeuwen die volgden groeide Eext langzaam uit van een gehucht met enkele boerderijen tot een volwaardig dorp met een hechte, besloten en zelfvoorzienende gemeenschap. Dat zag je vroeger onder andere terug in de vele ambachten die het dorp rijk was: van een bierbrouwer en jeneverstoker tot een schoenmaker en een mulder – je hoefde het dorp er niet voor uit. Ondanks dat toeristen of nieuwe bewoners tegenwoordig vriendelijk ontvangen worden in Eext, zie je op een positieve manier nog wel iets terug van dat hechte, besloten karakter van het dorp. Zo heeft het dorp een zeer actief verenigingsleven met tal van vrijwilligers en worden er veel evenementen georganiseerd, van het Concours Hippique tot een sfeervolle kerstmarkt.

Eext
gem. Aa en Hunze

Het dorp

Inwoners: 1.430

Bijnaam in het Drents: Eexter Ossen

Dorpscafé: Homan

15 rijksmonumenten

(waarvan 3 hunebedden)

2 provinciale monumenten

“Van een bierbrouwer en jeneverstoker tot een schoenmaker en een mulder – je hoefde het dorp er niet voor uit.”

Energiecoöperatie Ossenkracht

Het startpunt

Nick Scholte kwam zo'n 4 jaar geleden in Eext wonen. Vanuit zijn werk is hij dagelijks bezig met de energietransitie en hij wilde graag ook op lokaal niveau zijn bijdrage leveren. Daarnaast leek het hem een mooie manier om met dorpsgenoten in contact te komen die zijn interesse in de energietransitie deelden en kansen zagen om Eext verder te verduurzamen. Hij vond al snel een enthousiast groepje medestanders en ze sloten zich aan bij ECO Oostermoer, een coöperatie die zich inzet voor een leefbaar en duurzaam platteland voor en door de inwoners van de gemeenten Aa en Hunze, Borger-Odoorn en Tynaarlo.

Na enige tijd onderdeel te hebben uitgemaakt van ECO Oostermoer besloot de groep Eextenaren om een eigen werkgroep op te zetten onder de naam 'Ossenkracht'. "De naam verwijst naar de streek en straalt energie en kracht uit." Onder Ossenkracht komen meerdere projecten te hangen, waarvan Ossenstroom het eerste project is. De coöperatie richt zich daarmee op de opwekking van duurzame energie.

Drijfveren

Wat zijn de persoonlijke drijfveren van de leden van Ossenkracht om zich actief in te zetten voor de energietransitie? We lichten er een aantal uit.

Actieve deelnemers

Nick Scholte
Remi van Beekum
Harry Barels

Daniel Sanders
Niels Nijstad

Niels Nijstad

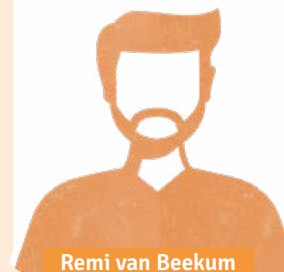
"Ik doe mee vanuit mijn passie voor duurzaamheid, natuur en omgeving. We hebben een hele leuke groep mensen verzameld die samen willen nadenken over duurzame oplossingen voor de toekomst."

Daniel Sanders

"Twee jaar geleden heb ik gereageerd op een oproep van Nick om mee te doen met de groep – daar kreeg ik letterlijk energie van. De concrete aanpak van onze coöperatie spreekt mij erg aan."

"Onze gemeenschappelijke interesse in het onderwerp vormt een hele goede basis. Persoonlijk zou ik het heel mooi vinden om Eext energieneutraal te zien worden, waarbij de opwekking van energie in lokaal eigendom gebeurt."

Remi van Beekum

"Het gaat niet zo best met de wereld en we moeten zo snel mogelijk van het gas af. Ik weet niet of een energieneutraal Eext op korte termijn realistisch is, maar we kunnen samen zeker stappen zetten en daar help ik graag bij."

Harry Barels

Ambities

Een van de doelen van Ossenkracht is om zoveel mogelijk Eextenaren, ook de bewoners die nu nog niets met energie en verduurzaming hebben, mee te krijgen in de energietransitie. *“De mentaliteit in Eext is ‘zet maar neer, pak maar aan’. Er is veel ondernemerschap in het dorp, een zeer actief verenigingsleven en mensen zetten zich graag in voor het dorp.”* De coöperatie wil die gemeenschapskracht inzetten om projecten op het gebied van de energietransitie op te zetten en uit te voeren. *“We zijn nu druk bezig met het realiseren van een zonnedak. Als het project een succes wordt, krijgen we steeds meer bewoners met ons mee – daar zijn we van overtuigd.”*

“De mentaliteit in Eext is ‘zet maar neer, pak maar aan’. Er is veel ondernemerschap in het dorp, een zeer actief verenigingsleven en mensen zetten zich graag in voor het dorp.”

Communicatie met dorpsgenoten

“We houden geïnteresseerde dorpsgenoten op de hoogte via nieuwsbrieven en e-mails. Ook zijn we bezig met het ontwikkelen van een website. Daarnaast proberen we bijvoorbeeld aanwezig te zijn op lokale evenementen om mensen te informeren over onze plannen en vragen te beantwoorden over de onze duurzame doelen.”

Activiteiten

2021:

Projectaanvraag subsidie toegekend door de provincie Drenthe

2021 - 2023: Verkennen mogelijkheden zonnedak

Met het project 'Ossenstroom' wil de coöperatie collectief energie opwekken met behulp van zonne-energie op een groot dak.

"We hebben in het dorp een aantal geschikte daken, met name van boeren, voor het collectief opwekken van zonne-energie. Maar het vinden van een dak was nog niet zo gemakkelijk. Niet alle daken waren geschikt of boeren zagen de samenwerking op het laatste moment toch niet zitten. Inmiddels hebben we een subsidie ontvangen van de Provincie Drenthe voor de voorbereidingskosten. Recent hebben we gezamenlijk met een agrariër een intentieverklaring getekend. Samen met de agrariër onderzoeken we meerdere opties, waarbij de zonnepanelen zoveel mogelijk op het dak worden geplaatst. Ook is er de mogelijkheid om zonnepanelen in een oude paardenbak te plaatsen. Maar we zijn er nog niet: er moet een kostbare bestemmingsplanwijziging doorgevoerd worden en het dak moet mogelijk versterkt worden. Ook zijn we nog in gesprek met Enexis, want het net zit vol en moet eerst versterkt worden. Hierbij voelen we de steun van de gemeente Aa en Hunze, die gelukkig met ons mee wil denken. Door verschillende externe factoren hebben we de wind niet altijd in de rug gehad, maar we geven niet op, dat dak gaat er komen!"

Oprichting
Ossenstroom
bij de notaris

Dorpsmarkt

Mei 2023:

Bloemenmarkt Eext - informatiepunt met kraampje

Toekomstplannen

Doelstelling

Binnen nu en vijf jaar wil Ossenkracht stroom op het dak gerealiseerd hebben. Daarnaast willen ze dan met nog minstens twee andere projecten bezig zijn. *“Dat kan een ander dak zijn, maar het kan ook te maken hebben met de warmtetransitie, besparing of mobiliteit: wat er dan ook maar speelt.”*

Ideeën en dilemma's

Welke maatregelen moeten er getroffen worden om de doelstelling te behalen? Zijn de plannen realistisch en haalbaar? En hoe krijg je iedereen mee? We zetten een aantal ideeën voor toekomstplannen en bijbehorende dilemma's die spelen rondom de energietransitie in Eext op een rijtje.

Niet alleen opwekken, ook besparen

De coöperatie richt zich momenteel vooral op het opwekken van energie. In de toekomst willen ze zich ook richten op andere belangrijke thema's binnen de energietransitie zoals besparing. Maar welke rol wil Ossenkracht op dat gebied precies vervullen? *“We weten niet zo goed of wij de beste partij zijn om met tochtstrips langs de deuren te gaan. Wel willen we kijken hoe we mensen op dit gebied kunnen voorzien*

van goede informatie en ze, eventueel met behulp van een energicoach of met ondersteuning vanuit de gemeente, op de goede weg kunnen helpen.”

Druk, druk, druk

Het opzetten van projecten zoals het realiseren van een collectief zonnedak vraagt om een flinke tijdsinvestering. De leden van de coöperatie zijn relatief jong, waardoor het vinden van tijd naast een drukke baan en een gezin met jonge kinderen best uitdagend kan zijn. *“We krijgen er allemaal goede energie van dus we maken er graag tijd voor vrij, maar soms is het lastig dat we er eigenlijk meer tijd in willen steken dan we hebben. Misschien moeten we toch maar eens op zoek naar een pensionado met interesse in onze duurzame plannen...”*

Zonne-energie delen

De coöperatie is aan het onderzoeken of het mogelijk is om coöperatief zonnepanelen op daken van bewoners te leggen. Hoe dat werkt? Een deel van de panelen op een dak zijn dan het bezit van de bewoner (voor eigen gebruik) en een ander deel van de coöperatie. *“De verhouding moet flexibel zijn. Als de woningeigenaar meer stroom nodig heeft, bijvoorbeeld door de aanschaf van een elektrische auto of een warmtepomp, dan kan de eigenaar de panelen weer van ons overnemen.”* De coöperatie onderzoekt nu wat de mogelijkheden en regels op dit gebied precies zijn.

Evaluatierondje

Wat ging er goed?

De energiecoöperatie Ossenkracht bestaat uit een zeer enthousiaste groep Eextenaren. Er heerst een hele positieve energie en sfeer in de groep die anderen aansteekt. Ook is er veel kennis binnen de groep over verschillende onderwerpen rondom de energietransitie. De coöperatie richt zich op één project waardoor iedereen dezelfde focus heeft en er concrete stappen gezet kunnen worden. Daarnaast is er binnen de groep geen gebrek aan frisse en creatieve ideeën die vertaald kunnen worden naar nieuwe projecten voor de toekomst.

Wat kan nog beter?

Aan de ene kant is het verstandig om je als coöperatie op één project te focussen. In het geval van Ossenkracht is het nadeel alleen wel dat het gekozen project (realisatie zonnedak) door verschillende externe factoren veel tijd in beslag neemt. Wanneer ze zich richten op meerdere projecten (groot en klein) kunnen er sneller resultaten geboekt worden die ze kunnen delen in het dorp. Voor het uitvoeren van meerdere projecten moet er natuurlijk wel tijd zijn. En juist dat is binnen deze relatief jonge groep met drukke banen en kinderen, soms best een uitdaging. Een aantal extra leden binnen de coöperatie zou daarom niet gek zijn. Er zijn vast en zeker Eextenaren te vinden die zich bij deze leuke en positieve club aan willen sluiten.

De lessen van Eext

- Zorg voor een positieve energie: maak naast serieuze onderwerpen ook de nodige ruimte voor gezelligheid binnen je groep.
- Geen woorden maar daden: ga met een concreet plan aan de slag en blijf niet te lang hangen in de 'vergaderfase'.
- Tegenslagen horen erbij: zeker bij het opzetten van grote projecten moet je geduld hebben en accepteren dat tegenslagen onderdeel van het proces zijn.

7. Energietransitie Glimmen

Samen het voortouw nemen

Zo'n 10 kilometer ten zuiden van Groningen, gelegen tegen de provinciegrens van Drenthe, vind je het dorp Glimmen. Ondanks dat het dorp tegenwoordig warme banden met Drenthe onderhoudt, was de relatie niet altijd zo vreedzaam. In de Middeleeuwen werd Glimmen onderdeel van een strijd tussen de Drenten en de Groningers – Glimmen kwam binnen Gronings rechtsgebied te liggen en daar waren de Drenten het op z'n zachts gezegd niet mee eens. In 1227 werd het pas gebouwde kasteel van Egbert van Groenberg, prefect van Groningen, door boze Drenten verwoest. In de eeuwen die volgden bleef Glimmen een klein dorpje waar de paar honderd bewoners zich vooral bezighielden met landbouw en veeteelt. Pas in de vorige eeuw, en zeker na de Tweede Wereldoorlog, nam het aantal inwoners van het dorp flink toe. Glimmen groeide uit tot een forensendorp waar oude boerderijen plaats maakten voor nieuwe woningen. Toch kun je de rijke geschiedenis van het dorp er nog wel op veel plekken ervaren, met meer dan 20 rijksmonumenten, waaronder prachtige landhuizen, binnentuinen en een poldermolen. Ook natuurliefhebbers komen in Glimmen niet bedrogen uit. Je kunt er heerlijk wandelen langs de rivier de Drentsche Aa, in het bos op zoek gaan naar een van de 'pingoruïnes' of vogels spotten in een van de moerasgebieden.

Glimmen
gem. Groningen

Het dorp

Inwoners: 1.345

Naam in het Gronings: Glimm

Dorpskrant: Glimmer'lei

Dorpshuis: De Groenberg

23 rijksmonumenten

18 gemeentelijke monumenten

Duurzaam Glimmen

Het startpunt

In 2017 werd er een landelijke competitie georganiseerd voor 'proeftuinen' rond de energietransitie. De (toenmalige) gemeente Haren benaderde Glimmen met de vraag of er interesse was om mee te doen. Dat was er: 12 vrijwilligers uit het dorp meldden zich aan om met het project aan de slag te gaan. Ook na de competitie bleef een deel van de groep actief, wat in het najaar van 2018 leidde tot de oprichting van 'Duurzaam Glimmen'. Een aantal initiatiefnemers van het eerste uur is nu nog steeds actief binnen de coöperatie.

In de jaren die volgden leverde Duurzaam Glimmen, dat in 2021 een coöperatie werd, een actieve bijdrage aan het verduurzamen van het dorp. Dit doen ze door zowel individuele als collectieve projecten (groot en klein) op te zetten en te ondersteunen. Ze werken daarbij vanuit drie hoofdthema's: energietransitie, biodiversiteit en circulariteit. Deze brede aanpak sluit goed aan bij de energie- en duurzaamheidswensen van de Glimmenaren en het karakter van het dorp. Het bestuur van de werkgroep Duurzaam Glimmen bestaat uit vijf mensen, versterkt door een schil van actieve leden en experts die waar nodig te hulp schieten.

Drijfveren

Wat zijn de persoonlijke drijfveren van de leden van Duurzaam Glimmen om zich actief in te zetten voor de energietransitie? We lichten er een aantal uit.

Actieve deelnemers

Karel Post Uiterweer
Jan van Veen

Niels Jensen
Frits Sibers

Jan van Veen

"In mijn werkzame leven ben ik betrokken geweest bij energie-labeling en energiemaatregelen. Inmiddels ben ik gepensioneerd, maar ik vind het nog altijd leuk en interessant om mijn kennis te delen en samen te zoeken naar nieuwe, innovatieve oplossingen op het gebied van duurzaamheid en energie."

Karel Post Uiterweer

"Als je als dorp aan de slag wilt met de energietransitie is er grote behoefte aan kennis. In het dorp hebben wij gelukkig bewoners met uiteenlopende achtergronden en expertises – het is zonde om daar geen gebruik van te maken."

Communicatie met dorpsgenoten

"De kunst is om iedereen in het dorp mee te krijgen." Om hiervoor te zorgen is in de coöperatie de werkgroep publiciteit opgericht. Deze werkgroep zet verschillende kanalen in om zo veel mogelijk Glimmenaren te bereiken: een website, berichten in de lokale krant en speciale acties zoals het verspreiden van kaartjes. Daarnaast is er een Energie Café opgezet waar bewoners informatie en advies kunnen krijgen over bijvoorbeeld het verduurzamen van hun woning. Ook werden er meerdere keukentafelgesprekken georganiseerd: *"Mensen houden hier van een persoonlijke aanpak."*

Ambities

“Als Duurzaam Glimmen willen wij dat ons dorp, ook in de toekomst, een prachtig dorp is om in te wonen. Een groen dorp met een minimale claim op fossiele energie, water, bodem en grondstoffen.” Om dit te bereiken, werkt de coöperatie vanuit drie hoofdthema's: energietransitie, biodiversiteit en circulariteit. De thema's staan niet los van elkaar en worden door de coöperatie in samenhang benaderd.

- **Energietransitie:** Het gebruik van fossiele energie sterk terugdringen.
- **Biodiversiteit:** Het versterken van de biodiversiteit en zorgen voor behoud en herstel van de natuur.
- **Circulariteit:** De opbouw van een duurzame, circulaire economie ondersteunen met onder meer aandacht voor het verminderen, hergebruiken, recyclen en repareren van spullen.

“We kunnen wachten tot er voor ons bepaald wordt hoe de energietransitie eruit gaat zien. Maar we nemen liever zelf als dorp het voortouw. Dit doen we samen met dorpsgenoten en andere partijen in Glimmen. Iedereen is meer dan welkom om te helpen of mee te denken, want we moeten het samen doen!”

Activiteiten

2018 – 2023:

Vanuit drie hoofdthema's (energietransitie, biodiversiteit en circulariteit) worden diverse grote en kleine projecten ondersteund en opgezet

Van het ondersteunen van de dorpsmoestuin tot het opzetten van een zonneweide die zo'n 500 huishoudens voorziet van stroom: Duurzaam Glimmen heeft de laatste jaren niet stilgezeten en meerdere kleine en grote projecten ondersteund en opgezet. Vaak gebeurde dit door samen te werken met andere partijen in het dorp en daarbuiten. Zo werkte Duurzaam Glimmen voor het realiseren van de zonneweide nauw samen met de Energie Coöperatie Zonneweide Glimmen en de Coöperatie Duurzaam Haren. In de projecten komen de verschillende thema's terug en deze worden wanneer mogelijk slim met elkaar gecombineerd. “We wilden een zonneweide ontwikkelen die past in het landschap en met meerwaarde voor biodiversiteit. Het was nog een hele opgave om de bouwer van de zonneweide uit te leggen dat rendement niet ons enige doel was en dat landschap en biodiversiteit net zo belangrijk waren – ook als dat betekende dat er minder panelen geplaatst konden worden.”

Oktober 2020:
Visiedocument
‘Glimmen klimaatneutraal’

November 2021:
Start Energie Café

Mei 2023:

Rapport onderzoek warmtescan

Niels Jensen en Jan van Veen hebben de afgelopen jaren ruim 100 woningen in Glimmen bezocht met een warmtecamera om de ‘isolatiestaat’ te onderzoeken. De bevindingen ervan zijn vastgelegd in een rapport. “Het is mooi om te zien dat bewoners nu veel bewuster bezig zijn met het energieverbruik van hun woning dan in voorgaande jaren. Ook zijn veel mensen bereid om maatregelen, bijvoorbeeld op het gebied van isolatie, te nemen.”

Februari - juli 2023:
Studentenonderzoek decentrale
warmtecentrale

Toekomstplannen

Doelstelling

Voor de toekomst heeft Glimmen een aantal doelen op papier gezet die voor 2035 behaald moeten zijn:

- Er wordt geen aardgas meer verbruikt
- De helft minder energieverbruik
- 80% van de woningen is hybride: een combinatie van verwarming door middel van elektriciteit en groen gas
- De helft van de stroom wordt lokaal opgewekt
- De woonlasten zijn relatief niet hoger dan nu

In Glimmen staan veel verschillende soorten woningen en is er sprake van een lage woningdichtheid. Daarnaast helpt het niet mee dat Glimmen tot een beschermd 'waterwingebied' behoort, waardoor warmte winnen uit de aardbodem geen optie is. Deze combinatie van factoren maakt de energietransitie voor het dorp er niet gemakkelijk op. *“Ondanks dat we voor een flinke opgave staan, is de motivatie voor een aardgasvrij en duurzamer dorp erg hoog onder de bewoners van Glimmen – samen vinden we een oplossing, daar zijn we van overtuigd!”*

Ideeën en dilemma's

Welke maatregelen moeten er getroffen worden om de doelstelling te behalen? Zijn de plannen realistisch en haalbaar? En hoe krijg je iedereen mee? We zetten een aantal ideeën voor toekomstplannen en bijbehorende dilemma's die spelen rondom de energietransitie in Glimmen op een rijtje.

Roeien met de riemen die je hebt

Een van de doelstellingen van de coöperatie is om energie grotendeels lokaal en duurzaam op te wekken. Maar waar komt die duurzame energie vandaan? Door omstandigheden zijn de opties daarvoor beperkt in Glimmen. *“Voor het opwekken van windenergie zijn er geen geschikte plekken in het dorp. Veel daken van bewoners zijn geschikt om zonnepanelen te plaatsen, maar er zijn daarentegen weinig grote daken beschikbaar om gemeenschappelijk zonne-energie op te wekken. De zonneweide draagt op dit gebied gelukkig wel zijn steentje bij. Warmte winnen uit de aardbodem en het bodemwater is geen optie omdat het dorp een beschermd waterwingebied is. Ook hebben we geen intensieve veeteelt waarvan we de mestproductie kunnen inzetten om biogas te produceren. Wat dan voor de korte tot middellange termijn overblijft aan mogelijkheden, is een combinatie van zaken zoals energiebesparing, isolatiemaatregelen, het sterk terugdringen van de warmtevraag, zonne-energie en het inzetten van hybride warmtepompen. Voor de hybride systemen kunnen we dan gebruikmaken van 'groen gas' als alternatief op aardgas.”*

Groen gas

Groen gas, wat is dat precies en waarom biedt het juist voor Glimmen mogelijkheden? Groen gas is gas dat wordt verkregen uit biomassa (bijvoorbeeld mest, keukenafval of plantenresten) en wordt omgezet tot een product van aardgaskwaliteit. Wanneer bijvoorbeeld een volledige elektrische warmtepomp geen optie is, kan er gekozen worden voor een hybride variant die tijdens piekmomenten, bijvoorbeeld tijdens de koude winterdagen, over kan schakelen op een gasgestookte ketel op groen gas. *“De ambitie is om in 2030 als dorp een eigen biovergister, een systeem dat biomassa omzet in groen gas, te hebben. We willen daarin een voorbeeldproject worden. Om dat te realiseren zullen we wel op zoek moeten naar subsidies.”*

'Ik regel het zelf wel'

“Er heerst een sterke 'ik regel het zelf wel mentaliteit' in het dorp. Veel mensen in Glimmen zijn zelf in staat om actie te ondernemen en doen dat ook. Aan de ene kant is dat mooi om te zien, maar aan de andere kant is het uitdagend om dorpsgenoten mee te krijgen voor collectieve initiatieven en activiteiten op het gebied van energie en duurzaamheid. Zo willen we bijvoorbeeld graag een duurzaamheidsmarkt opzetten in het dorp, maar zonder vrijwilligers komt dat niet van de grond.”

Evaluatierondje

Wat ging er goed?

Duurzaam Glimmen heeft een duidelijke visie en heeft ervoor gekozen om te werken vanuit drie hoofdthema's: energietransitie, biodiversiteit en circulariteit. Het is mooi om te zien dat deze thema's altijd in samenhang worden benaderd en terugkomen in zowel grote als kleine projecten. Neem bijvoorbeeld de zonneweide waar het aantal zonnepanelen verminderd werd om meer ruimte te geven aan de natuur. Duurzaam Glimmen weet met deze brede aanpak een perfecte balans te vinden tussen de belangrijkste thema's op het gebied van duurzaamheid en energie: dat is erg knap. Ook weten ze goed in te spelen op de wensen van hun dorpsgenoten. Uit een enquête van Duurzaam Glimmen bleek dat veel dorpsgenoten niet zaten te wachten op traditionele informatieavonden: Duurzaam Glimmen speelt daar slim op in door te kiezen voor minder traditionele communicatiemiddelen zoals keukentafelgesprekken en een Energie Café.

Wat kan nog beter?

Hoewel er nu al verschillende activiteiten lopen om meer draagvlak te creëren voor de energietransitie en het verder verduurzamen van Glimmen, is er nog meer participatie mogelijk vanuit het dorp. Er is een concrete behoefte aan meer ondersteuning vanuit de gemeenschap, bijvoorbeeld in de vorm van vrijwilligers die willen helpen bij activiteiten of hun kennis met de groep willen delen. Ook liggen er kansen in het samenwerken met andere dorpen, bijvoorbeeld voor het samen organiseren van activiteiten. Het verder uitwerken van de samenwerking, met onder andere naburige dorpen zoals Onnen, Noordlaren en Midlaren, kan tot mooie initiatieven leiden.

De lessen van Glimmen

- Werk vanuit een visie: stel samen met je werkgroep of coöperatie een visie op, dit geeft je verder in het proces houvast.
- Denk verder dan de energietransitie: initiatieven op het gebied van biodiversiteit en circulariteit leveren ook een grote bijdrage aan het verduurzamen van je gemeenschap.
- Er zijn meerdere wegen die naar Rome leiden: een combinatie van factoren maakt de energietransitie niet eenvoudig voor Glimmen. Door het vinden van creatieve oplossingen bewijst het dorp dat er verschillende manieren zijn om het doel te bereiken.
- Wees bewust van je omgeving: zorg ervoor dat initiatieven bijdragen aan de kwaliteit van de omgeving en niet ten koste gaan van de natuur en het landschap.
- Begin een Energie Café: wanneer dorpsgenoten niet zitten te wachten op 'stoffige' informatieavonden, bedenk dan een ander leuk en creatief initiatief.

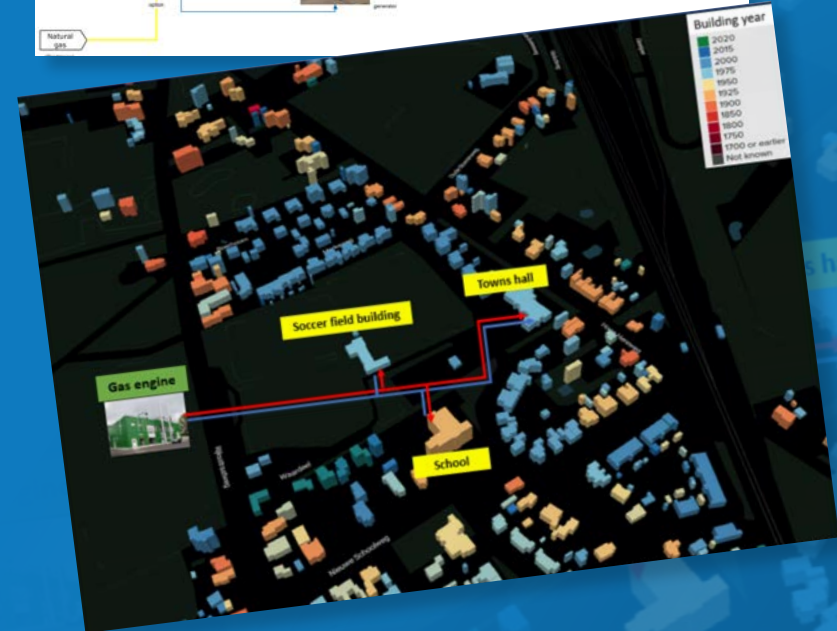
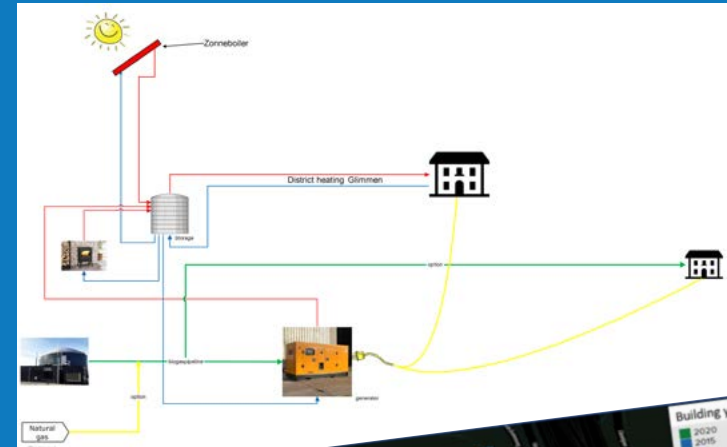
Studentenonderzoek

Glimmen

Een lokaal warmtenet voor burenen in Glimmen (2023)

Sebastian Sanchez Mendizabal, Laura Schouten, Mohammadjavad Izadkhasti, Thomas Ringnalda en Nicky Li, Master Energy for Society (Hanzehogeschool Groningen)

Eén van de inwoners van Glimmen heeft vanuit zijn technische kennis een oplossing bedacht voor een lokale energievoorziening. Er was behoefte aan een creatieve oplossing, omdat er in dit gebied nogal wat beperkingen zijn voor hernieuwbare energie vanwege drinkwaterwinning, erfgoed, landschap en natuur. De oplossing is lokale warmtenetten waarop een groepje burenen samen aangesloten zijn. Er kan dan samen één installatie, van relatief beperkte grootte, gedeeld worden. Duurzaam Glimmen was nieuwsgierig naar de haalbaarheid van het plan. In een onderzoek, uitgevoerd door meerdere masterstudenten met verschillende achtergronden, werd onderzocht in hoeverre dit energieconcept haalbaar is. Hierbij is gekeken naar de energietechniek, het verdienmodel, de regelgeving en sociaalpsychologische factoren. In totaal zijn vier locaties nader onderzocht, waarvoor afhankelijk van de locatie twee varianten van oplossingen zijn uitgewerkt: een biogascentrale en een biogascentrale in combinatie met zonne-energie. Een belangrijke conclusie is dat, omdat deze oplossingen (deels) zichtbaar zullen zijn, ze alleen haalbaar zijn wanneer bewoners en grondeigenaren actief worden betrokken bij het ontwikkel- en beslisproces.

Aan de slag

Ben je geïnspireerd geraakt door deze dorpsverhalen en wil je ook samen met je dorpsgenoten aan de slag met de energietransitie in jouw dorp? Daar helpen wij je graag bij! Hoe je dat aanpakt en bij wie je terecht kunt voor meer informatie of ondersteuning, vind je hieronder.

Een eigen dorpsgroep oprichten?

Je kunt voor het oprichten van een werkgroep rond het thema energie in jouw dorp of wijk terecht voor ondersteuning bij het *Steunpunt Lokale Energie Initiatieven Drenthe*, neem hiervoor contact op met *Peter Mol* van de Natuur en Milieufederatie Drenthe: of ga naar het *Servicepunt Duurzaamheidsinitiatieven* van de Natuur en Milieufederatie Drenthe.

Of scan de QR-code

Energiebesparing in je woning

Meer weten over energiebesparing in je woning? Kijk op de website van het Drents Energieloket: www.drentsenergieloket.nl.

Energiecoaches

Meer weten over energiecoaches en hoe je deze kunt inzetten in jouw dorp of in je eigen woning? Kijk op *De Drentse energiecoaches - Natuur en Milieufederatie Drenthe*.

Erfgoed en de energietransitie

Meer weten over erfgoed en de energietransitie? Ga naar het Steunpunt Erfgoed Drenthe: www.erfgoeddrenthe.nl.

Dorpsbelangen

Ben je als dorpsbelangenorganisaties of dorps huis op zoek naar ondersteuning of advies? Ga dan naar de website van *BOKD: Home - BOKD*.

Kennis en onderzoek

Speelt er een kennisvraag over gebouwen, jouw dorp of het landschap? Neem dan contact op met het *kenniscentrum NoorderRuimte* van de Hanzehogeschool Groningen.

Al een dorpsgroep opgericht?

Heb je al een dorpsgroep opgericht en zoek je concrete informatie om aan de slag te gaan in jouw dorp? Bekijk het werkboek *'Wij doen het!'*.

Het project

Het project Energietransitie Drentsche Aa is *onderdeel van de kwaliteitsimpuls Nationale Parken 2021- 2023*, die invulling geeft aan de “Standaard voor Nationale Parken nieuwe stijl”. De kwaliteitsimpuls Drentsche Aa bestaat uit vier deelprojecten: Duurzaam Toerisme, Transitie Landbouw, Biodiversiteit en participatie en Energietransitie en participatie.

Of scan de
QR-code

Het project Energietransitie en Participatie Drentsche Aa heeft inwoners van het Nationaal Park Drentsche Aa de afgelopen jaren verder geholpen met de lokale energietransitie. De Natuur en Milieufederatie Drenthe en BOKD ondersteunden de dorpsgroepen bij het maken van plannen en monitorden de voortgang. Samen met de dorpsgroepen werkten we aan het scherp krijgen van de visie, doelen en ambities. We stimuleerden onderlinge samenwerking en kennisdeling. Kenniscentrum NoorderRuimte deed onderzoek naar welke energiematregelen inwoners vinden passen bij hun leefomgeving en het bijzondere gebied. Zo bouwden we samen aan de energietransitie in het Drentsche Aa- gebied.

Colofon

Tekst: Bram Roenhorst, Blad Media

Vormgeving: Jolanda Schachtschabel, Buro1988

Eindredactie: Bram Roenhorst, Blad Media en De Natuur en Milieufederatie Drenthe

Met dank aan de deelnemende dorpsgroepen: Dorpscoöperatie Noordlaren, werkgroep Energietransitie Gasteren, Midlaarder werkgroep duurzame energie, Energiecoöperatie Hooghalen, Duurzaam Glimmen, Energiecoöperatie Ossenkracht en Rolde Energieneutraal.

Partners

